

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра педагогіки, методики викладання іноземних
мов й інформаційно-комунікативних технологій

Кваліфікаційна робота магістра з педагогіки
на тему: «Професійна орієнтація учнів
загальноосвітніх шкіл Німеччини в сучасних умовах»

Допущений до захисту

«_____» _____ року

Студентки групи СОнім 55-20

факультету германської філології

освітньо-професійної програми

Німецька мова і друга

західноєвропейська мова,

зарубіжна література, методика

навчання іноземних мов і культур

у вищих навчальних закладах

Белоусової Марії Олександрівни

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор

Матвієнко О. В.

Завідувач кафедри

_____ **Черниш В. В.**

Київ-2021

	ЗМІСТ	стор.
ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ.....		7
1.1. Професійна орієнтація учнівської молоді як психолого-педагогічна проблема.....		7
1.2. Етапи розвитку професійної орієнтації в Німеччині.....		16
1.3. Ринок праці в Німеччині та його вимоги до професійної орієнтації.....		25
Висновки до розділу 1.....		31
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....		34
2.1. Організація та зміст професійної орієнтації в загальноосвітніх школах Німеччини		34
2.2. Форми та методи професійної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл Німеччини		41
2.3. Основні напрями і провідні тенденції розвитку професійної орієнтації в системі загальної середньої освіти Німеччини		49
2.4. Професійна орієнтація учнівської молоді в Україні крізь призму досвіду Німеччини.....		53
Висновки до розділу 2.....		65
ВИСНОВКИ		67
РЕЗЮМЕ		70
SUMMARY.....		72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ		74
ДОДАТКИ.....		84

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку шляхів удосконалення профорієнтаційної роботи з молоддю в Україні в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів.

Соціально-економічні перетворення сучасного суспільства, викликані інтеграцією у світову спільноту і формуванням нових ринкових відносин, обумовили зміну умов професійної діяльності. Найважливішими якостями особистості в сучасному суспільстві стають ініціативність, здатність творчо мислити і знаходити нестандартні рішення, вміння вибирати професійний шлях, готовність навчатися протягом усього життя.

Шляхи розв'язання профорієнтаційних завдань визначено у Концепції НУШ (2016), Законі України «Про освіту» (2017), Концепції державної системи професійної орієнтації населення (2008), Законі України «Про зайнятість населення» (2013), наказі «Про затвердження Плану спільних дій Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України щодо удосконалення співпраці державної служби зайнятості та органів управління освіти і науки у сфері зайнятості та підготовки кадрів для потреб роботодавців» (2008), Положенні про організацію професійної орієнтації населення (1995); Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається (1995) та інших нормативно-правових документах.

Одним з перших завдань, яке необхідно вирішити в системі загальної освіти, полягає в створенні таких умов навчання, при яких вже в школі діти могли б розкрити свої можливості, підготуватися до життя у високотехнологічному конкурентному світі. Вирішенню цього завдання має відповідати оновлений зміст освіти на основі міжнародного формату. Особливо важливим є аналіз зарубіжної практики підготовки учнів до професійного самовизначення і самостійного життя.

Наше дослідження проблеми професійної орієнтації школярів обмежено рамками Федеративної Республіки Німеччини. Це обумовлено цілим рядом причин. Німеччина належить до ряду найбільш розвинених держав, яка займає

провідні місця за загальним обсягом виробництва в Західній Європі та у світовому виробництві. Крім того Німеччина має багаті історичні традиції в розвитку системи освіти, що дозволило їй відігравати провідну роль в області світової науки і освіти. Освітня система ФРН відрізняється ґрунтовністю і практичністю. Важливим є і та обставина, що ФРН мала одну з перших профорієнтаційних служб в Європі. Тому вивчення накопиченого нею досвіду, аналіз проблеми професійного самовизначення представляє відомий інтерес для вітчизняної науки, за умови адекватного і критичного його осмислення.

На думку багатьох сучасних вчених, досвід німецьких колег щодо організації професійної орієнтації учнів заслуговує пильної уваги. Зокрема, для нашого дослідження представляє інтерес процес організації професійного самовизначення учнів в основних школах Німеччини. Навчальні плани цього типу шкіл націлені на ранню спеціалізацію учнів виходячи з їх інтересів і здібностей. Тут успішно впроваджується система гнучкого реагування на ринок праці, тобто шкільні програми підлаштовуються під потреби реальної економіки.

Недосконалість системи сучасних вимог до рівня професійної орієнтації учнів та відсутність цілісної концепції профорієнтаційної роботи у школах України обумовлює необхідність критичного аналізу успішного досвіду зарубіжних колег та практичної розробки методики професійного самовизначення українських школярів.

Об'єкт дослідження: система професійної орієнтації учнівської молоді в Німеччині.

Предмет дослідження: становлення і розвиток професійної орієнтації учнівської молоді в ФРН в умовах ринку праці.

Мета дослідження: на основі цілісного аналізу історичних, соціально-економічних, педагогічних процесів становлення і розвитку професійної орієнтації в Німеччині охарактеризувати структуру, визначити особливості функціонування професійної орієнтації учнівської молоді в ФРН, обґрунтувати можливості використання прогресивних ідей німецького досвіду в Україні.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі **завдання**:

- дослідити професійну орієнтацію учнівської молоді як психолого-педагогічну проблему;
- проаналізувати етапи розвитку професійної орієнтації в Німеччині;
- охарактеризувати ринок праці в Німеччині та визначити його вимоги до професійної орієнтації;
- розкрити організацію та зміст професійної орієнтації в загальноосвітніх школах Німеччини в сучасних умовах;
- схарактеризувати форми та методи професійної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл Німеччини в сучасних умовах;
- охарактеризувати тенденції розвитку професійної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл Німеччини в сучасних умовах;
- обґрунтувати можливості використання німецького досвіду з профорієнтації в закладах загальної середньої освіти в Україні.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс наукових **методів дослідження**.

Теоретичні методи дослідження: історико-педагогічний аналіз, порівняння, систематизація, класифікація та узагальнення даних психолого-педагогічної літератури вітчизняних та іноземних науковців з проблеми дослідження.

Емпіричні методи дослідження: аналітичне вивчення нормативно-правових документів Німеччини та України з питання профорієнтації; аналіз та узагальнення досвіду профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх школах Німеччини та України, які дали змогу сформуванню власний погляд на проблему дослідження; анкетування студентів, що навчаються на факультеті германської філології та факультеті перекладознавства з метою вивчення мотивів вибору спеціальності та майбутньої професії.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

- висвітлена організація та зміст професійної орієнтації в загальноосвітніх школах Німеччини в сучасних умовах;
- визначено тенденції та перспективи розвитку профорієнтації в загальноосвітніх школах Німеччини;
- проаналізовано можливість використання сучасної німецької системи профорієнтації в Україні.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що на основі проведеного аналізу сучасного стану організації професійної орієнтації в загальноосвітніх школах Німеччини та анкетування здобувачів вищої освіти були розроблені рекомендації щодо активізації системи профорієнтації в школах України.

Апробація результатів дослідження. Ряд положень магістерської роботи апробовані під час виступу на Міжнародній науково-практичній відеоконференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови» (13-14 травня 2021 року, Київ, КНЛУ) й опубліковані в матеріалах відеоконференції.

Структура та обсяг роботи зумовлені логікою розкриття теми, поставленою метою та завданнями дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів із підрозділами, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботи – 89 сторінок, з них 72 сторінки основного тексту. Список використаної літератури становить 95 позицій, з них 50 позицій іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У НІМЕЦЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ

1.1. Професійна орієнтація учнівської молоді як психолого-педагогічна проблема

Сьогодні професійна орієнтація учнівської молоді є найважливішою складовою підготовки майбутніх кваліфікованих кадрів в умовах загальної середньої та професійної освіти. Це не випадково, так як науково-технічний прогрес і соціально-економічний розвиток постійно підвищують вимоги до сучасних фахівців. У вирішенні цієї проблеми значну роль відіграє розвиток професійної орієнтації відповідно до сучасних вимог.

Проблему професійного самовизначення піднімали багато фахівців – педагоги, психологи, фахівці з профорієнтаційної роботи, працівники підприємств та навчальних закладів. За час існування педагогіки як науки накопичено величезний багаж знань з проблем профорієнтації та самовизначення учнів: психолого-педагогічні та методичні основи шкільної професійної орієнтації закладені в працях вітчизняних вчених, таких як Д. Закатнов, М. Пряжніков, Н. Бібік, М. Бурда, М. Тищенко, Р. Вдовиченко, О. Мельник, С. Чистякова, Б. Ананьєв, Є. Клімов, І. Ільїн, О. Леонтьєв, Л. Божович, С. Рубінштейн, В. Синявський та інші.

На думку вчених, існуюча «лакуна» між загальною і професійною освітою, яка реалізується через підготовку майбутніх випускників до прийняття рішення про побудову і реалізації освітньо-професійного шляху, повинна бути заповнена спеціальною роботою в освітніх програмах в умовах загальної, професійної та додаткової освіти.

Саме тому в умовах глобалізації та посилення конкуренції у світі професій важливим соціально-економічним завданням є розвиток професійної орієнтації населення, та молоді зокрема, на державному рівні.

Згідно з Державним стандартом України про базову середню освіту однією з ключових компетентностей сучасної молодої людини є уміння проектувати власну професійну діяльність відповідно до своїх здібностей, переваг і недоліків [6]. Формування цієї компетентності регулюється державною базою нормативно-правових документів, таких як Закон України «Про освіту», Концепція державної системи професійної орієнтації населення, наказ «Про затвердження Плану спільних дій Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України щодо удосконалення співпраці державної служби зайнятості та органів управління освіти і науки у сфері зайнятості та підготовки кадрів для потреб роботодавців» тощо [29; 30; 32].

Згідно з Положенням про професійну орієнтацію населення профорієнтація – «це комплексна науково обґрунтована система форм, методів та засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування професійно важливих особистісних характеристик кожного індивідуума та потреб ринку праці» [31].

За Концепцією державної системи професійної орієнтації населення професійна орієнтація визначається як «науково обґрунтована система взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізації здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір професії або на зміну виду трудової діяльності» [29].

До того ж у Концепції окреслюються головні структурні елементи професійної орієнтації, які є основними напрямки діяльності системи профорієнтаційної роботи компетентних закладів :

– професійна інформація – ознайомлення зі станом ринку праці, потребами господарського комплексу в кваліфікованих кадрах, змістом і перспективами розвитку ринку професій, формами та умовами їх освоєння, вимогами професій до людини, можливостями професійно-кваліфікаційного зростання і самовдосконалення в процесі трудової діяльності;

– професійна консультація – надання допомоги в професійному самовизначенні з метою прийняття усвідомленого рішення про вибір професійного шляху з урахуванням психологічних особливостей і можливостей індивіда, а також потреб суспільства;

– професійний відбір – надання рекомендацій про можливі напрямки професійної діяльності, найбільш відповідних психофізіологічним особливостям особистості, на основі результатів психофізіологічної та медичної діагностики;

– професійна адаптація – процес пристосування людини до умов та характеру конкретного виду трудової діяльності.

Вчені, такі як Т. Пашукова, А. Допіра, М. Фіцула та інші, додають до цього переліку ще один важливий елемент профорієнтаційної роботи – професійна діагностика. Професійна діагностика – система психологічних заходів щодо виявлення інтересів, нахилів та здібностей особистості до тієї чи іншої професії [28; 41].

«Професійна орієнтація – система навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння учнями знань про соціально-економічні й психофізіологічні умови правильного вибору професії, формування в них уміння аналізувати вимоги різних професій до психологічної структури особистості, а також свої професійно значущі якості, шляхи й засоби їх розвитку» [41]. Автор акцентує увагу на тому, що свій професійний вибір молода людина має робити не лише на основі соціально-економічної ситуації в країні, або ж в регіоні, але і вміти визначати свої психофізіологічні можливості та нахили до обраної професії.

Гончаренко С. У. має схожу думку і трактує професійну орієнтацію як «комплекс психолого-педагогічних і медичних заходів, спрямованих на

оптимізацію процесу працевлаштування молоді згідно з бажаннями, нахилами і сформованими здібностями та з урахуванням потреби в спеціалістах народного господарства й суспільства в цілому. Систематична робота з профорієнтації є органічною частиною виховної роботи навчальних закладів» [40, с. 274].

Науковий колектив, під керівництвом президента НАПН України В. Кременя, у визначній праці «Енциклопедія освіти» визначає професійну орієнтацію як «комплексну науково обґрунтовану систему практичних методів і засобів впливу на особистість з метою забезпечення самостійного й усвідомленого вибору професії, її освоєння та здійснення професійної діяльності на основі врахування індивідуально-психологічних властивостей людини і потреб ринку праці в кадрах» [8].

У роботі російських колег зазначено, що «професійної орієнтація – це система взаємодії особистості і суспільства (різного на певних етапах розвитку людини), спрямованого на задоволення потреб особистості в професійному самовизначенні і потреб суспільства у відтворенні соціально-професійної структури» [42].

Німецька психолого-педагогічна наука також не має єдиного розуміння терміна «професійна орієнтація». Плутанина термінів, деякі з яких також використовуються синонімічно (Berufswahlorientierung «орієнтація професійного вибору», Berufsfrühorientierung «рання професійна орієнтація», Berufswahlvorbereitung «підготовка до професійного вибору», Berufsorientierung «професійна орієнтація» тощо), призводить до безлічі різних підходів з різними цілями. У відповідній літературі поняття профорієнтації іноді зводиться до фактичної підготовки та прийняття рішень щодо вибору майбутньої професії.

Ґрунтуючись на цілісному розумінні, Б. Буц визначив професійну орієнтацію як «процес гармонізації та узгодження, що триває впродовж життя, між інтересами, бажаннями, знаннями та здібностями особистості, з одного боку, та можливостями, потребами та вимогами світу праці та професій, з іншого» [59, с. 19].

Федеральний інститут професійної освіти та навчання (нім. Bundesinstitut für Berufsbildung; скорочено – BIBB) у свою чергу наголошує, що професійна орієнтація – це двосторонній процес: з одного боку, є молоді люди, які самостійно пізнають власні інтереси, навички та цілі. З іншого – вимоги до світу праці, на який орієнтується молодь. Обидві сторони повинні постійно перебувати у тісній координації один з одним [57, с. 421].

У літературі будь-якої розвинутої країни існує незліченна кількість визначень терміну «професійна орієнтація» та його синонімів, оскільки цей термін важко звизити через його складність. Тому відомий німецький освітолог Й. Шуді для ширшого розуміння професійної орієнтації говорить про чотири різні визначення [92]:

1) суб'єктивна професійна орієнтація (subjektive Berufsorientierung) – орієнтація окремих молодих людей на реалізацію професійних цілей;

2) професійна орієнтація змісту освіти та методів навчання (Berufsorientierung von Bildungsinhalten und Unterrichtsmethoden) – орієнтація формальних навчальних процесів на профорієнтований зміст;

3) професійна орієнтація у руслі підготовки до вибору подальшої професійної діяльності (Berufsorientierung im Sinne von Berufswahlvorbereitung) – допомога та підтримка у підготовці до професійного вибору;

4) професійна орієнтація як загальна освіта, що пов'язана зі світом праці (Berufsorientierung als arbeitsweltbezogene Allgemeinbildung) – поглиблене вивчення основ та різноманітних аспектів світу праці

Для кращої інтеграції довготривалої орієнтації на навчання впродовж життя як ключового елемента освіти, в Резолюції Ради Європи 2008 року орієнтація/керівництво («guidance») трактується як «ряд заходів, що дозволяє громадянам будь-якого віку та в будь-який момент життя розпізнати свої можливості, компетенції та інтереси для прийняття освітніх, тренінгових та професійних рішень та вміти керувати свій індивідуальний шлях навчання,

професійний шлях тощо, в яких ці можливості та компетенції засвоюються та / або використовуються» [56].

Ця резолюція підкреслює необхідність впровадження активної політики керівництва в рамках національних стратегій навчання впродовж життя країн-учасниць ЄС. Керівництво («guidance») відіграє велику роль у сприянні стабільності суспільного, економічного та культурного життя будь-якої нації. Керівництво розширює можливості індивідуума, заохочує неперервне навчання в закладі освіти та підвищення успішності учнів та студентів, сприяє соціальній інтеграції та може допомогти зниженню дискримінації та забезпечення можливостей для кожного [56].

Хоча і не існує єдиного розуміння процесу професійної орієнтації молоді, усі вище зазначені поняття мають на меті задоволення потреб особистості у професійному самовизначенні з одного боку та врахування потреб суспільства у забезпеченні соціально-професійної структури національної економіки з іншого. Крім того, у процесі цілеспрямованого впливу профорієнтаційної роботи відбувається формування образу «Я – у світі професій» [23].

Закінчення школи, як важливий соціальний рубіж кожної молодої людини, актуалізує потребу в самовизначенні. Сенс життя, прогнози на майбутнє стають провідними темами цього віку. Поряд з пізнавальними мотивами з'являються професійні мотиви. Однак для більшості старшокласників характерні слабкий інтерес до майбутньої професійної діяльності; низький рівень мотиваційної готовності до праці; слабка вираженість схильностей; невідповідність схильностей обраній професії; орієнтація на уникнення невдач; недостатня рефлексія; завищена самооцінка; вузька сфера інтересів. Саме тому усвідомлення власного «Я» і його адекватна оцінка служать запорукою стабільності та стійкості існування людини як суб'єкта життєдіяльності, визначення можливостей свого професійного та особистісного саморозвитку. В ході профорієнтації уявлення про професію і про себе як майбутнього громадянина та фахівця поповнюються і розширюються. На ефективність цього процесу впливає активне і систематичне

самопізнання, спрямоване на формування адекватного уявлення про себе як суб'єкта майбутньої діяльності. Результатом цього процесу є встановлення особистісного сенсу майбутньої професійного вибору, тобто успішне професійне самовизначення [2].

Сутністю професійного самовизначення є пошук і знаходження особистісного сенсу в обраній сфері трудової діяльності, знаходження сенсу в самому процесі самовизначення. Професіонал, який знайшов в професії, у праці головний сенс життя, безсумнівно, реалізує себе як особистість, вносячи посильний вклад в розвиток культури, економіки та суспільства в цілому.

Головна мета професійного самовизначення – формування в особистості мотиваційної готовності до усвідомленого самостійної побудови і реалізації перспектив свого особистісного розвитку, готовності самостійно знаходити смисли в конкретній професійній діяльності. Структура професійного самовизначення включає: професійну спрямованість; професійну самосвідомість; професійне самопізнання; професійне самовиховання; професійну самореалізацію; професійну самооцінку; професійну ідентифікацію [20].

На наш погляд, найбільш повно поняття «професійне самовизначення» розкрито Є. О. Климовим: це діяльність людини, що знаходить той чи інший зміст в залежності від етапу свого розвитку як суб'єкта праці, змістом якої є побудова в свідомості суб'єкта образів бажаного професійного майбутнього, формулювання життєвих цілей і результатів, знайомство з необхідними для виконання професійної діяльності засобами, усвідомлення відповідності своїх особистих якостей вимогам професії, визначення свого місця у системі ділових міжособистісних відносин [12, с. 28].

Професійне самовизначення школярів здійснюється під впливом численних детермінантів, що можуть призводити до позитивних або до негативних результатів. Найпоширенішим є поділ цих чинників на дві групи: ендогенні (внутрішні, індивідуальні) та екзогенні (зовнішні, соціальні) чинники. До ендогенних відносяться знання, навички, вміння, характер особистості, стать,

професійні цілі та схильності тощо. Екзогенні чинники включають соціальні відносини та економічні умови, до того ж соціальні цінності, як професійні ідеали та взірці, що передаються від соціальних інститутів, таких як сім'я, друзі, школа тощо. До екзогенних чинників належать також професійні мотиви та інтерес до професії, радість від трудової діяльності, бажання фінансової незалежності та можливості кар'єрного зростання [64; 66; 83].

В основі професійного успіху, задоволеності роботою лежать три компоненти – бажання людини займатися обраним справою («хочу»), його здатність виконувати цю роботу («можу») і затребуваність цього виду діяльності на ринку праці («треба») [39].

Під поняття «хочу» потрапляють, з одного боку, інтереси людини до певного виду роботи (написання творів, вдосконалення фізичної форми тощо). А з іншого - професійні мотиви. До них відносяться бажання спілкуватися, бажання допомагати іншим, прагнення до визнання своїх досягнень, пошук нових відчуттів, потреба у творчості, самовираженні, бажання служити не тільки конкретним людям, але суспільству в цілому тощо.

«Можу» – здібності людини, тобто, особливості, що дозволяють їй робити щось краще, ніж інші. Певні особистісні особливості, риси характеру також допомагають людині в професійній діяльності. Наприклад, емоційна стійкість, здатність стримувати і контролювати свої емоції особливо важливі для тих, хто працює в тісному контакті з людьми.

«Треба» – це затребуваність конкретної професії на ринку праці. Наприклад, бурхливий розвиток з середини 90-х років інформаційних технологій, в зв'язку з чим збільшився попит на програмістів, інженерів-електронників, математиків і ін.

Згідно з вищезазначеним, алгоритм грамотного професійного та особистісного самовизначення наступний [35]:

- усвідомлення цінності праці (ціннісно-моральна основа самовизначення);
- орієнтування в соціально-економічній ситуації країни;
- орієнтування у світі професійної праці;

- виділення головної життєвої і професійної мети (ким хочу стати, чого хочу досягти тощо);

- виділення кінцевих і найближчих цілей як етапів досягнення далекоглядної мети (заняття в гуртках, секціях, факультативах, знайомство з майбутньою професією, можливим місцем навчання або роботи);

- шляхи і засоби досягнення цілей, усвідомлення необхідності професійної підготовки;

- зовнішні умови досягнення цілей (можливості працевлаштування);

- уявлення про можливі перешкоди на шляху до виділених цілям, знання шляхів їх подолання;

- внутрішні умови досягнення цілей (самопізнання).

Результат реалізації технології професійного самовизначення старшокласників – сформована позитивна динаміка готовності молодої людини до визначення себе в житті та в майбутній професії. Процес професійного самовизначення молоді повинен бути керованим і динамічним. Дієвість такої системи в значній мірі залежить від стійкості і гнучкості інтеграційних зв'язків держави, освітніх установ, виробничих підприємств і сім'ї [22; 36].

Таким чином, професійне самовизначення є інтегративним педагогічним феноменом, що об'єднує розрізнені за цілями, змістом та результатами процеси, які враховують суб'єктивні характеристики готовності людини до професійної діяльності, її здатність до самовизначення в професійному просторі, до самореалізації в тому чи іншому вигляді праці. Успішний перехід до професії та роботи важливий не тільки для поодинокі людини, але і для суспільства в цілому. Своєю роботою людина вносить свій внесок в подальше існування соціуму. У той же час праця є важливою ланкою соціалізації, яка інтегрує людей в суспільство. Відповідно, людина і суспільство зацікавлені в двосторонній допомозі при переході молодої людини від школи до навчання за професією та подальшої трудової діяльності.

1.2. Етапи розвитку професійної орієнтації в Німеччині

У педагогічному аспекті професійна орієнтація викликає інтерес як віддзеркалення багатовікового досвіду народного виховання і навчання молоді праці, адже дане соціальне явище займає важливе місце на всіх етапах суспільного розвитку. Тому питання про особливості профорієнтаційної роботи у формуванні професійних інтересів і намірів в історичному аспекті розвитку суспільства займає важливе місце в працях вчених будь-якої розвиненої країни.

Дуальна система навчання, яка існує фактично лише на території німецькомовних країн, та професійна орієнтація серед учнівської молоді Німеччини взагалі, є одними з найкращих у світі, тому історичний контекст зародження та розвитку профорієнтації ФРН становить неабиякий інтерес для педагогічної науки.

Протягом минулого століття у багатьох країнах відбувся значний крок у сфері професійного самовизначення молоді: від статусу, отриманим за народження, до досягнення соціального статусу через освіту. Як наслідок, навчальний процес перестав бути просто процесом передачі навичок та цінностей: все частіше він взяв на себе функції розподілу, а також підготовку молоді до дорослих ролей [55].

Вже в XVIII-XIX століттях у Німеччині, в ході індустріалізації, потреба у передпрофесійній освіті зазнала широкого розповсюдження. Адже, система гільдій, яка існувала в Європі з XII століття до цього часу, втратила свої соціальні функції [55].

Консультації підлітків щодо їх подальшого професійного навчання стало обов'язковим та здійснювалося через вивчення того, чи мав підліток необхідні задатки до певної професії. Крім того, постійні зміни в економіці висувають нові вимоги до професії: людина тепер не може розраховувати на вузьку спеціалізацію, людина має бути гнучкою і вміти швидко пристосовуватися до змін [79].

Вже в XIII столітті у Франції був виданий перелік зі 101 професії. Це число продовжувало збільшуватися протягом багатьох років. Нині, орієнтація у світі професій та підготовка до майбутньої професії стали необхідністю для підтримання економіки будь-якої розвинутої країни. Як наслідок, в Німеччині з XVIII століття почали відкриватися ремісничі школи (Industrieschulen), в яких навчання, виробництво і праця були тісно взаємопов'язані. Профільне навчання гармонійно розвивало учнів, сприяло вихованню в учнів любові до праці, забезпечувало умови для їхнього життєвого і професійного самовизначення. Таким чином, ремісничі школи готували молодь до ремісних, промислових та комерційних професій за допомогою різнопланової підготовки. Фінансувалися такі школи через продаж товарів, які виготовляли учні під час навчальної діяльності. За свою «роботу» учні також отримували грошову винагороду [25; 45; 79].

Через зміну методів виробництва та зростаючу механізацію, ремісничі школи більше не могли знайти фінансування і перетворилися на вже існуючі народні школи (Volksschulen). Переформування ремісничих шкіл означав кінець перспективної професійної орієнтації в рамках загальної освіти [79].

Початок XIX століття позначився зародженням нової течії – неогуманізму. У Німеччині ця течія характеризувалася значними реформами у сфері освіти. Перш за все це ідеали теоретика німецької освіти Вільгельма фон Гумбольдта, який виступив за послідовне відокремлення професійної та загальної освіти. Взагалі, загальна освіта в цей час була спрямована на формування особистості, а також на виховання моральних якостей молоді людини (неутилітарна освіта). Професійна освіта, яка здійснювалася поза межами загальної освіти, з іншого боку, була зосереджена, здебільшого, на формуванні конкретних навичок (спеціальна освіта). Гімназія (Gymnasium), наспротив, була місцем виховання людини як особистості, її духовного виховання, тому професійна тематика була вилучена з навчальних програм. Тогочасні гімназії готували молодь до вступу до університету за будь-яким, скоріше гуманітарним, напрямом. Така система освіти

виступала як інструмент соціального відбору, тобто відокремлювала буржуазію від середнього та нижчого (робітничого) класу [51; 58; 63].

Однак, початок індустріалізації визначився неабияким попитом середнього класу до адекватної передпрофесійної підготовки власних дітей до професії. Відповідно до вимог, професійні школи повинні були майже відмовитися від професійно-орієнтованого компонента освітнього процесу на користь загальноосвітнього змісту і майже наблизитися за формою до гімназій. Це призвело до того, що лише народні школи (Volksschulen) та середні школи (Mittelschulen), які спрямовувалися значною мірою на робітничий клас, зберегли професійно-орієнтований зміст освіти. Така структура освіти проіснувала лише до 1933 році, тобто до ліквідації Веймарської республіки [63].

Георг Кершенштейнер, видатний німецький педагог, на початку ХХ століття започаткував «дуальну систему» навчання, яка існує у Німеччині і до сьогодні. Завдяки реформам Кершенштейнера, у 1900 році у Мюнхені ремісничі школи (Industrieschulen) були реорганізовані в трудові школи (Arbeitsschulen), які є попередниками сучасних професійно-технічних навчальних закладів. У трудовій школі діти повинні були займатися в майстернях, на кухнях, в лабораторіях, шкільних садах, музичних залах тощо. Головна її мета – не повідомлення теорії, а вироблення в учнів елементарних трудових навичок і виховання дисципліни поведінки. Дівчат готували, здебільшого, до ведення господарства та ролі матері. Така система освіти впроваджувалася і в народних школах, але практична діяльність у них відповідала віковим особливостям дітей і проводилася більш творчо і з використанням ігрової діяльності. Головна мета освіти, на думку Кершенштейнера, полягала у вихованні самостійного, суспільно-корисного громадянина, у врахуванні індивідуальних інтересів самостійної діяльності та необхідності формування характеру. Тому школа повинна була підготувати учнів до майбутньої роботи, пояснити, що кожне покликання має місце в суспільстві, і показати, що суспільство вдосконалюється завдяки професійній діяльності [13; 25; 27].

Виходячи з ідеї рівних можливостей для чоловіків і жінок в області професійної підготовки і професійної діяльності, спілка жіночих об'єднань Німеччини (Der Bund Deutscher Frauenvereine), які в 1898 році вперше використали термін професійна консультація (Berufsberatung) і в 1902 році створили перший професійний консультаційний центр з інформаційним центром для жінок. Засновниця спілки Джозефіна Леві-Ратенау рішуче виступала за незалежну від стереотипів консультацію, в яку також входила допомога з навчанням. Центральне бюро з питань суспільного добробуту, що займалася і допомагала молоді, також приєдналося до розвитку цілеспрямованої професійної орієнтації нації. Поборниками цієї ідеї стали різні профспілкові організації, вільні, християнські та ліберальні організації. Така потреба в профконсультативних центрах була викликана також збільшенням економічної та соціальної напруженості: світ професій змінювався, тому різниця в уявленнях роботодавців та працівників призвели до значної фрагментації та однорідності у питаннях пошуку роботи. Профконсультативні центри повинні були інтегрувати молодь у професійне життя, беручи до уваги індивідуальні здібності та інтереси, з урахуванням ринку праці. Центри працювали в Баварії навіть під час Першої світової війни [77].

У цій же праці зазначається, що у 1917 році було видано перше державне розпорядження про створення центрів з надання консультацій щодо професії та навчання в існуючих центрах зайнятості. А вже 22 липня 1922 року був прийнятий закон про принципи керівництва системою професійної орієнтації і консультування. Згідно з положенням головними постулатами бюро профконсультації були:

1. Орієнтація на профпридатність та здібності особистості (проводились психофізіологічні та медичні обстеження тощо).
2. Неупередженість при консультації та посередництві.
3. Орієнтація на загальну ситуації на ринку праці.

4. Тісна співпраця між бюро профконсультації та освітніми закладами: школами, технікумами тощо.

Під час Другої світової війни головним завданням профконсультативних центрів було розподіл молодих випускників шкіл у військово важливі професії в металургійній, гірничодобувній та будівельній промисловості, сільському господарстві тощо. Свобода вибору майбутнього місця роботи чи зміна робочого місця обмежувалася на законодавчому рівні [78].

Розквіт професійної орієнтації у Німеччині припав на післявоєнний час. Після Другої світової війни необхідність відродження системи допомоги учнівській молоді в пошуку майбутнього покликання була наслідком нестачі робочих місць та неможливості отримати належну освіту. В першу чергу, влада намагалася дати молоді належну освіту, тому всі сили були покладені на навчання дітей у школі та після неї. З середини 50-х років тенденція німецької економіки змінила свій напрям: людям потрібні були гроші, а підприємствам – робоча сила, і все це якомога швидше. В результаті молодь у цей час одразу ж після закінчення школи, або ж навіть перервавши навчання, йшла на роботу, не отримавши необхідної професійної підготовки. З огляду на це, все більше уваги почали приділяти професійній орієнтації саме у шкільному віці [15; 58; 79].

Як наслідок, у 1953 році був створений Німецький комітет з питань виховання та освіти (Deutscher Ausschuss für das Erziehungs- und Bildungswesen), який складався з добровільних незалежних фахівців. Німецький комітет та Постійна конференція міністрів культури і освіти (КМК) розглядали середню школу (Hauptschule), що мала замінити народну школу, як початковий ступінь – відправна точка на шляху отримання професійної освіти та подальшої професії. Для цього у 1964 році Німецький комітет ввів у шкільну програму цього виду шкіл обов'язковий предмет «Працезнавство» (Arbeitslehre), під час якого забезпечувалася підготовка до самостійного вибору професії та відбувалося ознайомлення з економікою країни загалом. У деяких школах, до цього курсу додавалися ще й такі предмети, як «Політика», «Економіка» тощо. Зазначені

навчальні курси, до того ж, передбачали проходження профорієнтаційної практики на виробництві, щоб після закінчення дев'ятого класу підліток вже міг обрати свій подальший професійний шлях. Наступним важливим кроком було прийняття Закону «Про захист працюючої молоді» (Jugendarbeitsschutzgesetz § 32) (1969 рік), а пізніше першою рамковою угодою про співпрацю між школою та центрами професійної консультації від 5 лютого 1971 року була заснована Постійна Контактна комісія «Постійна конференція міністрів культури і освіти / Федеральне агентство з питань зайнятості». Метою угоди є регулювання двосторонньої допомоги та співпраці у питаннях професійної орієнтації учнівської молоді між Органами управління освітою федеральних земель та відомствами Федерального агентства з питань зайнятості. До компетенції агентства тепер входило забезпечення адекватної профорієнтації учнівської молоді: надання інформації учням про професії, що користуються найбільшим попитом, про своєрідність професійної підготовки для необхідної професії та особливості закладів, які забезпечують цю підготовку; проводити заходи та консультації для батьків; видавати інформаційні листівки; забезпечувати допомогу у набутті практичних навичок професій для учнів тощо [62].

Виходячи з вищезазначеного можна зробити висновок, що тісна співпраця школи, центрів зайнятості, органів управління освітою та роботодавців, яка існує у Німеччині до сьогодні, існувала на державному рівні та була прописана в законах вже у 60-х роках минулого століття.

Така ситуація була розповсюджена на території ФРН, її основи актуальні в сучасній системі освіти країни. Поступове введення профорієнтації починаючи вже з початкових етапів освіти учнівської молоді та система співпраці всіх важливих органів освітнього, політичного та економічного секторів відзначалися неабиякою ефективністю.

Профорієнтаційні процеси та передпрофесійна освіта в НДР, навпроти, були спрямовані на практичну діяльність і школи нагадували, скоріше, традиційні професійні училища. У 1959 році був прийнятий Закон «Про соціалістичний

розвиток системи шкільної освіти в НДР» (Gesetz über die sozialistische Schulwesens in der DDR), згідно з яким в усіх школах країни – незалежно від типу школи – впроваджувалося політехнічне навчання, щоб підготувати молодь конкретно до вимог та потреб соціалістичного виробництва. Аналіз матеріалів дослідження підтверджує, що така система зазнавала значної критики, адже готувала молодь за вузьконаправленою спеціальністю, а мінливість світу професій і науково-технічний прогрес вимагав від випускників шкіл гнучкості у питанні життєвих та професійних навичок [78].

В 1970 році в Берліні був відкритий перший Інформаційний центр з питань праці (Berufsinformationszentrum - BiZ) як частина Федерального агентства з питань зайнятості (Bundesagentur für Arbeit). Сьогодні в кожному регіоні німецькомовних країн є щонайменше один такий центр. BiZ надає інформацію про професії, які вимагають спеціальної підготовки; можливості вибору вишу; можливості підвищення кваліфікації; особливості різних видів шкіл тощо [63].

Початком останнього періоду становлення професійної орієнтації у Німеччині, який продовжується до сьогодення, вважається 1990 рік, коли відбулося об'єднання ФРН і НДР. Цей період позначився посиленням зусиль активізації та зміцнення профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх школах: введення в професійну орієнтацію як обов'язкового завдання в загальноосвітніх школах першого середнього ступеню (Sekundarstufe I)(КМК, 1993а) [73], а також подальші угоди про співпрацю між школою і профконсультативними центрами в системі середньої освіти другого ступеню (Sekundarstufe II) (КМК, 1997) (КМК & ВА, 2004) [74; 75].

Згідно з угодою Постійної конференції міністрів освіти та культури та Федеральної служби зайнятості від 2004 року школа зобов'язана сприяти готовності учнів до вибору професії і «готувати молодь до випуску зі школи, а з тим і до необхідних кваліфікацій для подальшого навчання та майбутньої професії» [75, с. 4]. Це також означає передачу фундаментальних знань про економіку та світ праці та інтеграцію основ професійного вибору в різні навчальні

предмети. До цього належить також готовність молодшої людини до вступу в навчальний заклад (університет, технічне училище тощо) одразу після завершення школи, не беручи рік чи більше «відпочинку», та успішно завершити навчання [75, с. 2].

Головний комітет Федерального інституту професійної освіти та навчання (BIBB) в грудні 2005 року опублікував рекомендації щодо професійної орієнтації та професійного консультування на рівні федеральних земель та виділив наступні три сфери діяльності професійної орієнтації в школі:

1) сприяння підготовці до професійного вибору та професійній орієнтації на основі співпраці з усіма відповідальними суб'єктами взаємодії;

2) створення можливостей реалістичних уявлень про професійне життя;

3) сприяння здатності до реалістичної самооцінки як передумови для надійного професійного рішення [50, с. 3]. За словами BIBB, система професійної орієнтації в школах Німеччини також включає в себе надання достатніх фінансових і кадрових ресурсів, щоб використовувати професійну орієнтацію в сенсі превентивних заходів, а саме:

- проводити ранню, індивідуальну діагностику та забезпечувати постійний супровід усіх підлітків для розпізнавання та розвитку талантів та потенціалів та вчасно збалансовувати вимоги до навчання;

- запропонувати для груп ризику завчасну психолого-педагогічну консультацію та індивідуальну підтримку, наприклад, мовні програми для підлітків з міграційним фоном;

- інтегрувати професійну орієнтацію та практичну діяльність в навчальні програми;

- розвивати у молодих людей самостійність та відповідальність за власну побудову навчального та професійного шляху;

- дотримуватися неупередженого відношення до будь-кого під час профорієнтації та профконсультування [50, с. 5-6].

У цьому контексті особлива увага приділялася також питанню щодо кваліфікації вчителів. До того ж, стандарти якості шкільної професійної орієнтації мали на меті підготовку вчителів до професійного виконання вище зазначених завдань (діагностики, індивідуального консультування, професійної орієнтації тощо) [85, с. 5].

На початку 2000-х, на території Німеччини був введений «паспорт з вибору професії» (Berufswahlpass), який був розроблений як інструмент структурування процесу професійної орієнтації за ініціативою Міністерства освіти і науки «школа – приватний сектор / робота». З 2003 року «паспорт» існував у трьох варіантах: варіант «А» – для тих, хто продовжуватиме навчання у школі; варіант «В» – для тих, хто продовжуватиме навчання за дуальною системою; варіант «С» – для учнів гімназій [16; 78].

Одним із значних результатів пленарного засідання Постійної конференції міністрів культури і освіти 2010 року в Берліні є посилення профорієнтації для учнів з особливим освітніми потребами: в першу чергу – це покращення умов проходження практики на виробництві та в компаніях для молоді з обмеженими можливостями (це стосується як шкіл середнього ступеню, так і дуальної системи навчання) [65].

Під час Постійної конференції міністрів культури і освіти 7 грудня 2017 року в Берліні міністри освіти прийняли спільну рекомендацію щодо реалізації профорієнтації в школах. Керівним принципом рекомендації виступає надання школярам можливості приймати самостійні, зважені та стійкі кар'єрні рішення. У відповідному документі міністри представили огляд діяльності федеральних земель щодо професійної орієнтації, законодавчих норм, цілей та змісту, співпраці з Федеральним агентством зайнятості. Міністри освіти зазначили також необхідність додаткового навчання вчителів у напрямку профорієнтаційної роботи [88].

Отже, ХХІ століття позначилося значним кроком у напрямі покращення професійної орієнтації учнівської молоді Німеччини як в школі, так і поза нею:

постійно оновлюється навчально-методичне забезпечення закладів середньої освіти та профорієнтаційних центрів, щороку покращуються умови професійної підготовки фахівців (консультантів, психологів, вчителів тощо), збільшується фінансування, влада постійно заохочує нових суб'єктів до допомоги молоді у виборі кар'єрного шляху тощо.

1.3. Ринок праці в Німеччині та його вимоги до професійної орієнтації

У наші дні відбувається активна перебудова в системі економічних структур. Інститути освіти і праці займають особливе місце в цій системі. Зв'язок між цими інститутами традиційно відбувалася через процес професійної орієнтації. Проблема збалансованості між якістю і кількістю фахівців з вищою освітою і потребами ринку праці сьогодні стає дуже актуальною. На ринку праці відбувається скорочення потреб у фахівцях певних професій, тому молодь виявляється недостатньо підготовленою до сучасної ситуації.

Криза на ринку праці 2008-2009 років та криза в результаті коронавірусу показали, наскільки гнучкими мають бути система професійної орієнтації та сучасний фахівець. Через те, велику роль відіграє вміння профорієнтаційних інститутів реагувати на зміни на ринку праці та допомагати населенню реалізувати себе у професійному світі, навіть у важкі періоди економічного спаду. Професійна орієнтація є тим містком, який сприяє успішному переходу молоді людини від школи до професій. Саме тому проблеми у системі профорієнтації впливають на стан ринку праці, адже ця система є інструментом збалансування попиту і пропозиції. Таким чином, опис ситуації на ринку праці Німеччини якнайкраще може показати, якою має бути політика подолання безробіття, зокрема і заходи з профорієнтації.

Економіка Німеччини є найбільшою в Європейському союзі (ЄС) і однією з найбільш розвинених у світі. Ситуація в німецькій економіці багато в чому визначає вектор розвитку економіки ЄС і сильно впливає на світову кон'юнктуру. Після світової економічної кризи 2008-2009 років ситуація в німецькій економіці

стабілізувалася. Фактично протягом десятиліття країна демонструвала стабільні темпи зростання, що закономірно впливало на розвиток ринку праці [89].

До 2020 року – в післякризовий період (2010-2019 років), – коли пандемія COVID-19 зумовила певний економічний спад, загальний стан економіки Німеччини був відносно сприятливим, що позитивно позначилося на ринку зайнятості. Разом з тим, ситуація після кризи 2020 року також почала покращуватися: в результаті локдауна, ВВП впало на 9,7 %, але вже в третьому кварталі 2020 року виросло на відчутні 8,7 %. За словами Федерального агентства з питань зайнятості в 2021 році слід очікувати значне зростання проценту ВВП [52].

Звичайно, зростання числа зайнятих не можна пояснити виключно кон'юнктурними чинниками. Після світової економічної кризи стає очевидно, що крім кон'юнктури число зайнятих залежить і від інших факторів: структурні зміни в економіці, напруженість трудового процесу, число іммігрантів тощо. За даними Федерального статистичного управління, в 2019 році загальна кількість зайнятих склала 45,26 млн осіб – найвищий рівень зайнятості з моменту возз'єднання країни в жовтні 1990 року. Ще швидше зросло число зайнятих, які здійснюють трудову діяльність за умови обов'язкового соціального страхування. У 2019 році кількість зайнятих на таких умовах досягла 33,41 млн осіб, що було на 537 тис., більше, ніж в 2018 році. Інші форми зайнятості, наприклад, неповна зайнятість або самозайнятість продовжували знижуватися [71].

Один з найважливіших аспектів, що характеризують функціонування ринку праці, – взаємодія попиту на працю та її пропозиції. У статистиці попит на працю визначається перш за все кількістю заявлених підприємствами вакансій. У 2018 році кількість заявлених вакансій продовжувала зростати. Було зареєстровано 796 тис. робочих місць, тобто на 9%, більше, ніж роком раніше. Німецький ринок праці досить динамічний: вакансії з'являються і заміщаються відносно швидко. Так, протягом 2018 року була заявлено про наявність 2 млн 324 тис. вакансій, з яких 2 млн 293 тис. були заміщені. Показник попиту на працівників у Німеччині

зареєстрував безперервне зниження протягом 2019 року. З іншого боку, Федеральне агентство з питань зайнятості наголошує, що дефіциту в кваліфікованих працівників Німеччини загалом не відчуває [60].

Отримані результати (див. рис. 1.1) свідчать про те, що починаючи з 2005 року рівень повного та часткового безробіття в Німеччині з кожним наступним роком дедалі падав. Загалом за 2020 рік число безробітних виросло лише на 0,9 %, що для такої масштабної економіки є хорошим показником.

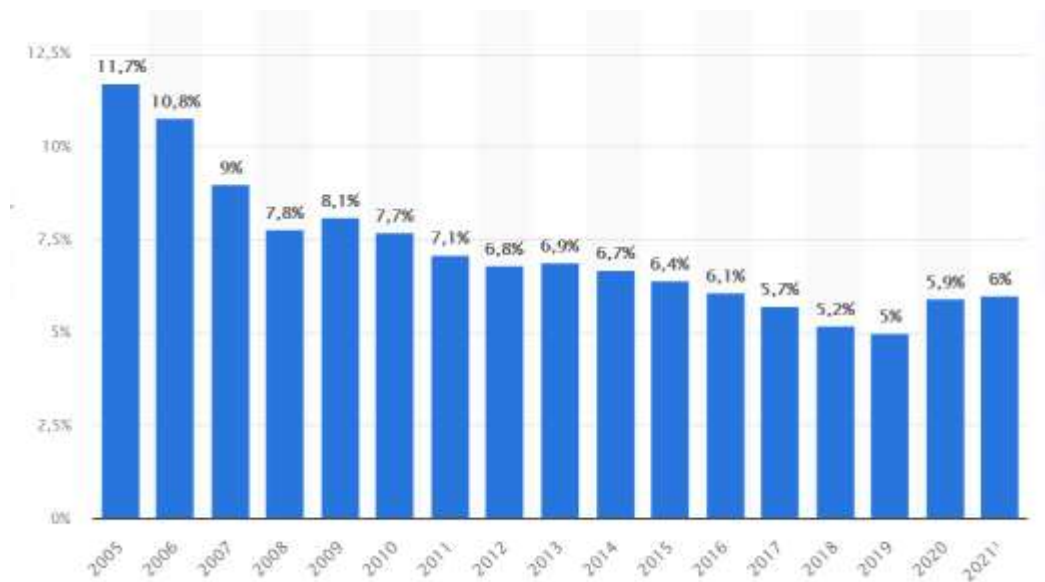

Рис 1.1 Число безробітних в Німеччині в середньому від 2005 до 2021 року

URL:<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1224/umfrage/arbeitslosenquote-in-deutschland-seit-1995/>

На німецькому ринку праці чітко простежується наступна закономірність: чим нижче у людини кваліфікація, тим вище ризик опинитися безробітним. Згідно з даними Інституту дослідження ринку праці та професій (IAB) (див. рис. 1.2) у 2019 році 17% безробітних не мали професійної освіти, в той час, як серед осіб, що мають професійну освіту, показник безробіття був всього 3.3% - в 5 разів менше. Найменша кількість безробітних склали особи з вищою освітою - 2% . При цьому рівень безробіття продовжує знижуватися для всіх категорій населення.

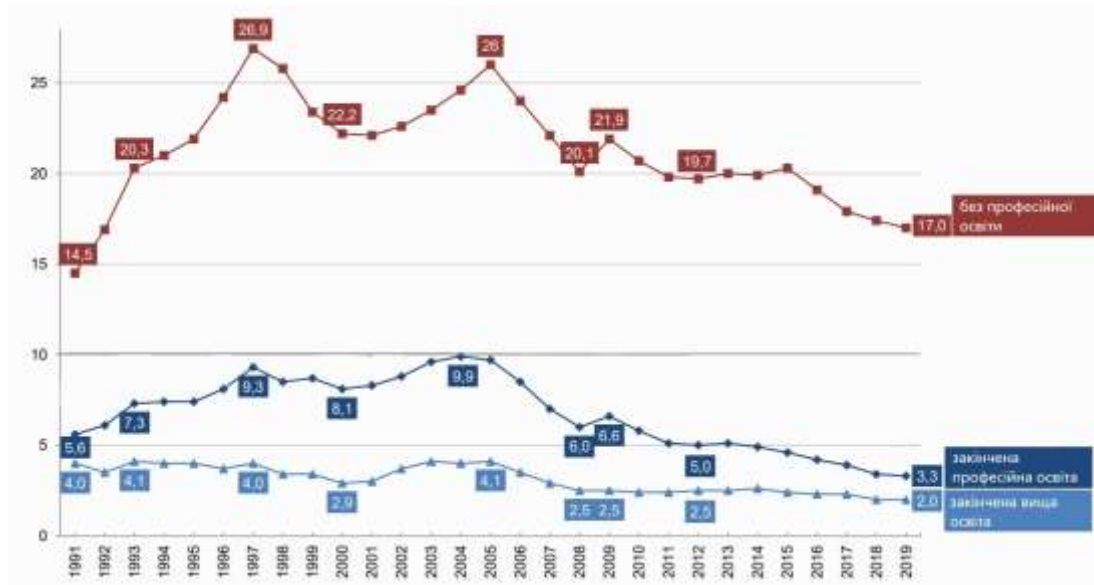

Рис. 1.2 Відсоток безробітних в Німеччині в залежності від здобутої кваліфікації, з 1991 року по 2019 рік

URL: Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung (zuletzt 2020): Aktuelle Daten und Indikatoren, Qualifikationsspezifische Arbeitslosenquoten

У Німеччині послідовно реалізується принцип соціальної ринкової економіки. Значною мірою це поширюється і на безробітних. Особи, які втратили роботу, мають право на соціальну підтримку, яка орієнтована, по-перше, на сприяння в пошуку роботи; по-друге, на забезпечення гідного рівня життя в період перебування без роботи. У Німеччині практикуються два основних види підтримки безробітних: допомога по безробіттю-I (страхова допомога по безробіттю) (Arbeitslosengeld I) (далі ASG-I) і допомогу по безробіттю-II (базове забезпечення населення, що шукає роботу) (Arbeitslosengeld II) (далі ASG-II) [37].

Кошти на страхування складаються наполовину з відрахувань робітників і службовців і наполовину з відрахувань роботодавців. Право на допомогу по безробіттю має той, хто виявився безробітним, зареєстрований безробітним на біржі праці і протягом, як правило, трьох років мінімум рік робив внески до страхового фонду. При цьому він повинен використовувати всі можливості для самостійного пошуку роботи і не відмовлятися від роботи, запропонованої біржою

праці. Особа отримує допомогу лише у тому випадку, коли роботодавець сам відмовляє у наданні робочого місця [94].

Крім того, у виняткових випадках право на даний вид допомоги виникає і при відсутності цих умов. До таких випадків відносяться [94]:

- добровільне укладення Договору про соціальне страхування (наприклад, в період роботи в якості самозайнятого підприємця);
- народження і виховання до трьох років принаймні одну дитину;
- отримання допомоги на випадок хвороби;
- проходження військової або альтернативної служби;
- робота в структурах ЄС.

Страхування на випадок безробіття існує в німецькому законодавстві з 1927 року. З початку 1998 року діє новий Закон про сприяння в питанні працевлаштування. В ролі «страхувальника» виступає Федеральне агентство з питань праці в Нюрнберзі [94].

Таким чином, система соціального захисту гарантує безробітнім достатній прожитковий мінімум. Такий прожитковий мінімум, згідно з Кодексом соціального права § 20 (Sozialgesetzbuch II), «повинен покривати потребу в харчуванні, одязі, засобах гігієни, забезпечення побуту та проживання, оплати комунальних послуг, а також нормальну участь у соціально-культурному житті суспільства» [37].

ASG-II, або як її просто називають Хартц IV (Hartz IV), – це соціальна допомога, яка надається безробітнім, які вичерпали період ASG-I. Але право отримувати ASG-II мають і інші групи населення: «безробітні, які не мають необхідного трудового стажу для отримання ASG-I; безробітні, які отримують ASG-I, але допомога менше величини, необхідної для покриття мінімальних побутових потреб; громадяни, що працюють та іноземці, чий трудовий дохід нижче прожиткового мінімуму» [37; 46].

Крім того, держава надає пільги підприємствам, які утримуються від масового звільнення працівників та систематично створюють нові робочі місця.

Держава підтримує фінансово і ті підприємства, що приймають на роботу некваліфікованих працівників, які потребують роботи [9].

Професійно-консультативні центри, зі свого боку, також покликані здійснювати підтримку при влаштуванні на роботу після тривалої перерви. Співробітники центрів повинні допомагати не тільки в інтеграції на робочому місці, а й, наприклад, в організації нагляду за дітьми або медичного контролю. Це дозволяє зменшувати число тих, хто незабаром знову кидає роботу, зіткнувшись з труднощами. Адже після довгих років безробіття складно швидко звикнути до раптової зміни життєвих умов, запланована можливість поступового повернення на ринок праці, починаючи з часткової зайнятості: 2,4 або 6 год. в день [18].

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що у післякризовий період (починаючи з 2010 року і до 2020 року) ситуація на ринку праці в Німеччині була відносно сприятливою. Постійне зростання ВВП позитивно впливало на створення робочих місць, в результаті чого кількість зайнятих поступово збільшувалася. Сприятлива ситуація на німецькому ринку праці визначилася в загальному скороченні числа всіх категорій безробітних і частково зайнятих. Держава весь час заохочує створення робочих місць, але в зв'язку зі сприятливими тенденціями на ринку праці потреба в нових робочих місцях дещо зменшилася.

Висновки до розділу 1

В результаті аналізу психолого-педагогічної літератури ми дійшли висновку, що немає єдиного тлумачення поняття «професійна орієнтація». В нашому дослідженні за основу ми беремо таке означення: профорієнтація – «це комплексна науково обґрунтована система форм, методів та засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування професійно важливих особистісних характеристик кожного індивідуума та потреб ринку праці».

Таким чином, професійна орієнтація виступає як вузловий елемент взаємодії «людина-світ». На різних рівнях цієї взаємодії професійне самовизначення проявляється в знаходженні свого місця у світі, в ставленні до основних загальнолюдських цінностей і проблем людства, у визначенні свого місця у суспільстві, у функціонально-рольовій інтерпретації свого соціального статусу. Як провідний фактор регуляції активності особистості в професійній орієнтації, її поведінки і діяльності, мотивація становить винятковий інтерес для педагогів і психологів. Мотиви – це ті внутрішні сили, які пов'язані з потребами особистості та спонукають її до певної діяльності. Тобто, говориться не тільки про пошук своєї професії, але, можливо, і про покликання.

Вибір навчального шляху та фактичний вступ до професійного життя - це процес, який базується на ендогенних та екзогенних факторах, які постійно знаходяться в змінній залежності та які важливо враховувати в процесі профорієнтації.

Вибір професії можна вважати правильним, якщо він спирається на три взаємопов'язані умови:

- робота повинна бути в радість, а не в тягар («хочу»);
- повинен бути набір професійно важливих для цієї роботи якостей («можу»);
- професія повинна мати попит на ринку праці («потрібно»).

Вибір навчання у закладі вищої освіти і кар'єри – це ключове життєве рішення для кожної молодої людини. Це складна тема, тому що вона охоплює не лише розгляд власної особистості, а й очікувань від соціального середовища, розгляд професійного і робочого світу, його змін і вимог.

Історико-педагогічний аналіз особливостей процесу становлення і розвитку професійної орієнтації у Німеччині дозволив виокремити такі основні періоди на різних історичних етапах.

Перший етап – донауковий (до XIX ст.), який позначився розвитком економічних процесів, зростання виробництва та відкриттям у XVIII ст. ремісничих шкіл, в яких навчання, виробництво і праця були тісно взаємопов'язані.

Другий етап – початково-формульальний (початок XIX ст. – початок XX ст.). Професійна орієнтація цього етапу характеризується розробками ідей неогуманізму щодо розвитку освіти німецькими педагогами-реформаторами XX ст., в результаті чого відбулося відмежування неутилітарної та спеціальної освіти.

Третій етап – реформульальний (початок XX ст. – початок Другої світової війни), який пов'язаний з реформами Г. Кершенштейнера та виникненням експериментальних трудових шкіл. Для цього періоду характерне виникнення перших профконсультаційних центрів, які допомагали як дорослим, там і молодим людям, які лише починають свій професійний шлях.

Четвертий етап – післявоєнний (середина XX ст. – кінець XX ст.) – розквіт профорієнтації в Німеччині; покращення рівня законодавчо-нормативного забезпечення; зміна навчальних планів у загальноосвітніх школах з включенням предметів профорієнтаційного характеру (наприклад, «Працезнавство», «Економіка»); введення обов'язкової практики на виробництві у старших класах та відкриття першого Інформаційного центру з питань праці (BiZ).

П'ятий етап – сучасний етап розвитку професійної орієнтації (кінець XX ст. по теперішній час). Характерним для цього етапу є регулювання загальнодержавної системи профорієнтаційної роботи на всій території

Німеччини (внаслідок об'єднання ФРН та НДР 1990 року) та зміщення акценту на розвиток навички «навчання потягом життя» при складанні навчальних планів та програм. Визначальним також було підписання рамкової угоди про співпрацю між школами та регіональними міністерствами і Федеральним агентством з працевлаштування та поява «Паспорту з вибору професій».

Німеччина займає четверте місце серед найбільших національних економік та промислових баз у світі, та третє місце за величиною експорту [79].

ФРН залишається однією з провідних країн у світі, адже змогла знайти баланс між стабільністю інститутів ринку праці з одного боку та гнучкістю інструментів впливу з іншого. Держава та консультативні центри підтримують громадян, які з певних причин не можуть отримувати стабільний дохід та знайти робоче місце.

Аналіз відповідної літератури показав, що на німецькому ринку праці ціняться кваліфіковані та освічені працівники, адже рівень безробітних серед людей з вищою освітою складає лише 2% порівняно з 17% людей без професійної освіти. Це забезпечується з одного боку високим рівнем профорієнтації серед молоді, з іншого боку забезпеченням державою та бізнес-структурами робочих місць для випускників вишу.

Внаслідок збільшення попиту на працю, рівень безробіття значно зменшився порівняно з попередніми роками. У січні 2020 року рівень безробіття становив 5% відповідно до адміністративних даних.

Залучення незахищених молодих людей в освіту та зайнятість є одним з найважливіших пріоритетів країни починаючи ще з 1970-х років.

Завдяки системі соціального захисту, яка гарантує безробітним повернення до ринку праці, та успішній організації профорієнтаційних заходів серед населення в цілому, економіка країни швидко стає на ноги, навіть після економічних криз.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Організація та зміст професійної орієнтації в загальноосвітніх школах Німеччини

Перехід від школи до професії – значний виклик для багатьох учнів. На цьому важливому етапі підліткам необхідна підтримка, щоб якомога більше молодих людей були готові до професійного та робочого життя. Тому удосконаленню навичок навчання протягом життя та компетенції професійного вибору учнів приділяється основна увага.

Першим кроком на шляху до спільності у структурі профорієнтаційної роботи у Німеччині закладено через законодавчі норми професійної орієнтації у шкільному контексті за допомогою численних програм підтримки на федеральному та земельному рівнях та через угоди задля кращої співпраці між партнерами професійної орієнтації (освітні заклади, держава, профорієнтаційні центри тощо). Тому, профорієнтація в Німеччині – це мережа, вибудована з рамкових угод, співпраці та взаємодії партнерів.

Професійна орієнтація була створена як загальноосвітня мета та забезпечує підготовку молодих людей до професії, що прописано у кодексах про школу кожної федеральної землі ФРН. Однак весь процес працює лише за умови, що індивідуум, дитина чи підліток, залишається у центрі уваги. Отже, індивідуальне сприяння пошуку кар'єрного шляху та розвиток важливих для цього компетентностей є фіксованими компонентами шкільних навчальних програм.

Таким чином, перед школою стоїть завдання створення можливостей для здобуття різнопланового досвіду, в якому кожен учень може отримати відповіді

на запитання: Які я маю сильні та слабкі сторони? Які мої бажання та цілі? Що є для мене цінним? Ким я хочу бути у майбутньому?

Школа та Федеральне агентство з питань зайнятості забезпечують молодь усіма необхідними ресурсами для досягнення цієї мети. До цих ресурсів входять, між тим, вчителі шкіл та консультанти з питань профорієнтації, які зобов'язані законом надавати належну підтримку учням у виборі свого шляху. Крім того, школа та профорієнтаційні центри постійно забезпечують молодь різноманітними актуальними матеріалами та публікаціями щодо професійної орієнтації – це і публікація списків компаній, університетів та інших навчальних закладів, і запрошення на поточні інформаційні події, і випуск журналів та статей з відповідних аспектів професійного світу тощо.

Під час конференції 7 грудня 2017 року в Берліні міністри освіти прийняли спільну рекомендацію щодо реалізації профорієнтації в школах. Керівним принципом рекомендації виступає надання школярам можливості приймати самостійні, зважені та стійкі кар'єрні рішення. У відповідному документі міністри представили огляд діяльності федеральних земель щодо професійної орієнтації, законодавчих норм, цілей та змісту, співпраці з Федеральним агентством зайнятості. Міністри освіти зазначили також необхідність додаткового навчання вчителів шкіл у напрямку профорієнтаційної роботи [88].

С. Ейзенманн, президент Постійної конференції міністрів освіти та культури, у промові зауважила: «Завдяки рекомендації, ми значно покращуємо перехід між шкільною освітою та професійним світом. Це також стосується того, що професійна підготовка є відмінною основою для ... перспективної кар'єри. Ми хочемо супроводжувати молодь у переході до професійного навчання, університету або професії, наскільки це можливо» [48].

У Німеччині діє багатоступенева система шкільної освіти (Додаток А) [80]. У 6 років діти йдуть до початкової школи (Grundschule) і навчаються в ній до четвертого класу (у федеральних землях Берлін та Бранденбург – до шостого класу). При переході до наступного ступеня, батьки дитини обирають одну з видів

шкіл середнього рівня. Залежно від здібностей дитини вона може перейти до одної з наступних видів шкіл:

- Основна школа (Hauptschule) – до дев'ятого або десятого класу.
- Реальна школа (Realschule) – до десятого класу. Програма реальної школи вузько спрямована на отримання будь-якої спеціальності, всі предмети тут з профільним ухилом.
- Гімназія (Gymnasium) – до дванадцятого або тринадцятого класу.
- Загальна школа (Gesamtschule) – до десятого класу. Цей вид може поєднувати у собі усі вищезгадані школи та підходить тим, хто ще не визначився з майбутнім шляхом. Деякі загальні школи мають додаткові гімназійні класи, тобто діти там вчаться ще 2-3 роки. У таких школах можна легко перейти з однієї групи (типу школи) до іншої.

Кожен вид середньої школи має проміжний ступінь (п'ятий і шостий класи) – на цьому етапі дитина легко може змінити вид навчального закладу. Відбувається спостереження за розвитком дитини з метою його орієнтації на подальший вид навчання. Якщо, наприклад, дитина вступила до гімназії, але має недостатній для цього хист, батькам запропонують змінити вид шкільного закладу.

Закінчивши курс середньої школи дитина, проконсультувавшись з вчителями та відповідними спеціалістами, має вирішити свій подальший професійний шлях: 1) продовжити навчання в гімназії, скласти іспит на атестат зрілості (Abitur) і вступити до ЗВО; 2) вступити до професійної школи та отримувати освіту за дуальною системою.

У ФРН існують також спеціальні навчальні заклади (Sonderschulen) для дітей з особливими освітніми потребами (1-9 класи).

Консультації учнів щодо вибору шкільного закладу та подальшої освіти, насамперед, відповідальність самих шкіл, наприклад, коли учні переходять від початкової до середньої школи, і коли учні вибирають свій подальший заклад навчання після закінчення дев'ятого чи десятого класів. Така консультація може

бути отримана від вчителів учнів, шкільних психологів та працівника школи, який спеціалізується саме на профорієнтації. Ця консультація пов'язана з індивідуальними інтересами та здібностями учнів, а також їхнім бажанням та академічними можливостями. Школа зобов'язана надати адекватну професійну консультацію кожному учню будь-якого виду школи на усіх вищезазначених етапах. Це також включає і консультацію батьків, які впливають на вибір дітей, особливо при переході від початкової до середньої школи.

Найважливішими партнерами при допомозі у профорієнтації – це батьки дітей. Тому, школи ФРН активно залучають батьків до участі у профорієнтаційному процесі. Батьки досить часто виявляються мало проінформованими про сучасний стан ринку праці та про майбутні освітні можливості. У зв'язку з цим, школи проводять батьківські збори, де висвітлюються теми професійного вибору та позашкільні засоби та заходи, завдяки яким їх дитина може отримати належну профорієнтацію. Керуються такі збори зазвичай працівниками школи з допомогою працівників профорієнтаційних центрів та обізнаних з цих питань батьків [43].

Згідно з Рамковою угодою про співробітництво між школою та професійною консультацією в редакції 2017 року, професійна орієнтація має бути вільна від гендерно-рольових ідей та кліше і, тим самим, розширювати спектр вибору професійної сфери. Однак, молоді дівчата все ще непропорційно вибирають професії, що є типовими для жінок. Така ж тенденція помітна і серед представників чоловічої статі: юнаки орієнтуються більш на «чоловічі» професії. Тому необхідна рання боротьба зі стереотипами в школі, щоб показати молоді рівність у виборі кар'єри [88].

Разом з тим, в Угоді прописано, що школа зобов'язана забезпечувати молодь з особливими потребами широким спектром консультативних заходів.

У ФРН існує освітня програма «Супровід до професійної кар'єри» (Berufseinstiegsbegleitung) для підлітків, які вбачають перехід від школи до наступного освітнього шаблону недосяжною мрією: це діти, які мають проблеми в

родині, діти з малозабезпечених родин, іммігранти, діти-сироти, діти з проблемами в опануванні навчального матеріалу тощо. Ця програма забезпечує дітей індивідуальною підтримкою та супроводом. Ця підтримка зазвичай починається у восьмому класі та спочатку зосереджена на отриманні шкільного атестату. Подальше завдання супроводу полягає у допомозі зі вступом до професійної школи (або ж зі вступом за дуальною системою), інтеграцію у новий навчальний процес та стабілізацію цього процесу протягом піврічного періоду [43].

У Німеччині немає загальнодержавної системи забезпечення якості професійної орієнтації та консультування. Унаслідок кожна федеральна земля, відповідно до соціально-економічної ситуації, приділяє увагу професійній орієнтації в тому напрямку, в якому певна земля розбудовує професійний запас для реалізації соціально-економічних цілей. Однак, у законі прописано, що кожна земля має забезпечувати належну та адекватну профорієнтаційну допомогу кожному. Саме тому, компетентні установи видають та постійно оновлюють інструкції, принципи тощо, щоб скоординувати цей процес між багатьма учасниками.

Так, у Соціальному кодексі (у розділі «Підтримка зайнятості») містяться принципи, що застосовуються до профорієнтації, включаючи професійні консультації та консультування щодо ринку праці, які слід дотримуватися центрам зайнятості [93].

Федеральне агентство з питань зайнятості, в свою чергу, встановлює основні мандати та цілі щодо інструментів забезпечення та підвищення якості процесу профорієнтації. Агентство також видало низку керівних принципів, які застосовуються до професійного консультування для молоді у віці до 25 років. За цими принципами, відповідальні особи скеровують молодь протягом усього процесу вибору кар'єрного шляху. Це допомагає їм визначити свої сильні сторони та отримати інформацію про світ професій та можливості навчальної підготовки [95].

Двічі на рік Центр з питань опитування клієнтів та працівників Федерального агентства з питань зайнятості (Zentrum Für Kunden- und Mitarbeiterbefragungen der Bundesagentur Für Arbeit) здійснює опитування серед молоді до 25 років, яка використовувала консультаційні послуги, надані центрами агентства зайнятості. Результати аналізуються та передаються до установ з питань профорієнтації, щоб допомогти їм покращити якість своїх послуг [83].

Розділ 14 Закону про загальні принципи організації вищої школи (Hochschulrahmengesetz) вимагає від закладів вищої освіти інформувати учнів та абітурієнтів про навчальні курси та їх зміст, структуру та вимоги до ступеня. Закон також передбачає, що заклади вищої освіти повинні підтримувати учнів протягом усіх своїх пошуків, пропонуючи професійно-консультаційні послуги. Університети зобов'язані співпрацювати з відповідальними за профорієнтацію органами при наданні навчального консультування [68].

До того ж, існують стандарти якості для проведення аналізів потенціалу серед учнів сьомих та восьмих класів, як частина програми з профорієнтації Федерального міністерства освіти та досліджень [85].

У 2014 році Національний консультативний форум з питань навчання, праці та зайнятості Німеччини та Дослідницька група з питань якості та професійної орієнтації Інституту освітніх наук в університеті Гейдельбергу розробили концепт якості у питаннях професійної консультації (Beratungsqualität in Bildung, Beruf und Beschäftigung, Bequ). Концепція допомагає радникам, профконсультативним центрам, політичним та державним адміністраціям тощо вдосконалювати якість та підтримку професіоналізму у своїх сферах. На даний момент окремі асоціації, установи та інші агентства застосовують стандарти відповідно до системи BEQU [85].

Збільшенню навичок до навчання протягом життя та компетенції до професійного вибору учнів приділяється основна увага державного уряду. Для цього вони розробляють концепцію професійної та навчальної орієнтації, яка не має бути прив'язана до конкретного фаху.

Мета всіх заходів полягає в забезпеченні можливостей підготовки до ранньої практичної та систематичної професійної та навчальної орієнтації та покращення компетенції до професійного вибору, щоб запобігти збільшенню дефіциту кваліфікованих працівників.

Інформаційні центри Федерального агентства з питань зайнятості (BerufsInformationsZentren – BIZ) надають можливість усім, хто стоїть перед кар'єрними рішеннями, знайти інформацію про програми професійної підготовки, різні спеціальності та професії, про освітні вимоги до них та тенденції ринку праці. Такі центри існують у кожній федеральній землі ФРН [80].

У всіх федеральних землях Німеччини професійна орієнтація є фіксованою частиною навчальних програм, керівних принципів та правил. Прогресивна профорієнтація в загальноосвітніх навчальних закладах включає в себе інформацію про сфери професійної діяльності, вивчення інтересів, встановлення здібностей та навичок, викладання стратегій прийняття рішень, практичний професійний досвід у компаніях та удосконалення аналізу здібностей, інтересів та схильностей.

Отже, для того, щоб мати змогу досягти майбутніх цілей стійкої кар'єрної орієнтації сучасної молоді, ФРН забезпечує не лише скоординовану співпрацю загальних та професійних шкіл та Федерального агентства зайнятості, але й співпрацю з батьками, молоддю, загальноосвітніми навчальними закладами, бізнесом (компанії, асоціації, палати), профспілками, соціальними об'єднаннями, університетами, професійними школами тощо. До того ж, установи використовують діагностичні інструменти для визначення розвитку якості шкільної роботи з професійної орієнтації.

Таким чином, вибір кар'єрного шляху – це довгостроковий процес, який постійно розвивається. Встановлення зв'язку між молодою людиною та робочим світом є одним з найважливішим завдань ФРН, адже успішний вибір професії молоддю закономірно впливає на динаміку ринку праці країни. Саме тому метою

профорієнтації є заохочення учнів до самостійного та незалежного рішення щодо їх професійного вибору.

2.2. Форми та методи професійної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл Німеччини

Надання профорієнтаційних послуг у школах є відповідальністю закладів загальної освіти у всіх 16 федеральних землях на законодавчому рівні. У школах профконсультування та профорієнтація забезпечується спеціально підготовленими вчителями, соціальними працівниками, шкільними психологами та кваліфікованими особами з центрів Федерального агентства з питань зайнятості тощо. Професійна орієнтація є невід'ємною частиною навчальної програми у всіх федеральних землях, яка спрямована на підготовку учнів до професійного життя та на розвиток здібностей шукати та використовувати інформацію та приймати рішення. На різних етапах шкільної освіти пропонуються різні форми та методи.

У ФРН використовуються як групові, так і індивідуальні форми проведення профорієнтаційних робіт. До індивідуальних відносяться індивідуальні консультації з вчителями, психологами, спеціалістами зі служби зайнятості тощо.

Так, шкільна психологічна служба існує у всіх федеральних землях ФРН та зосереджена на психологічному консультуванні, психологічній діагностиці та оцінці, серйозних навчальних та поведінкових проблемах, а також спрямована на вирішення конфліктів. Служба пропонує послуги учням будь-якого віку, батькам, викладачам та іншим співробітникам школи. Така служба укомплектована професійними психологами, які іноді також мають кваліфікацію вчителя.

На місцевому рівні регіональний центр Федерального агентства з питань зайнятості для кожного шкільного класу пропонує інформаційні заходи, які проходить у школі та у Професійно-інформаційному центрі (BIZ). Такі заходи відбуваються у формі особистих консультацій з молодими людьми та їх батьками.

На передньому плані цих бесід не тільки загальна інформація про професії та розвиток освіти та ринку праці, але в той же час вони спрямовані на індивідуальну перспективу підлітка. Цільова інформація щодо відповідних навчальних вимог до спеціальностей, пов'язаних з навичками, здібностями та інтересами підлітків, що повинні служити критеріями прийняття рішень щодо вибору професійного шляху та розробки відповідних перспектив дій. Профінформаційні центри не лише консультують учнів у виборі майбутньої професії, але й допомагають знайти відповідний заклад вищої освіти та місце працевлаштування [59, с. 33].

До групових форм профорієнтаційної роботи відносяться майстер-класи, тренінги та екскурсії, які виконують інформативну функцію професійної орієнтації, яка комбінується з діяльнісним підходом і активним компонентом. До групових форм належать і класні уроки у школі. Так, вже у початковій школі професійна орієнтація інтегрована в деякі навчальні предмети. Наприклад, базові економічні знання вже надаються під час вивчення предмету «Природознавство» в землях Саар та Гамбург. Такі теми, як гроші, покупки, відвідування тижневого ринку, включені в навчальну програму цього курсу. У деяких землях у профорієнтаційних цілях використовується предмет «Трудове навчання» [88].

Інтенсивніше профорієнтаційна робота починає проводитися на середньому рівні шкільного навчання. У деяких федеральних землях, таких як Бранденбург та Баварія, предмет «Економіка-праця-техніка» (з п'ятого по десятий класи) використовується для того, щоб дати школярам фундаментальне уявлення про структури світу праці та професій. У гімназіях Тюрингії обов'язковим до вивчення є предмет «Економіка і право», у звичайних школах (Regelschule) – «Економіка-право-техніка», який спрямований на ознайомлення школярів з економічними та правовими явищами сучасного світу [88].

Крім того, під час таких уроків можуть обговорюватися теми, що пов'язані з темою «професійна орієнтація», наприклад, значення роботи, робота та

безробіття, форми роботи, короткий огляд різних професій, ділові стосунки в компанії, структурні зміни у світі професій, освіта та робота в ЄС тощо.

Важливе значення в цьому контексті займає також проходження школярами практики на підприємствах та в компаніях. Так, у федеральній землі Саар учні 8-го класу проходять трьохтижневу практику на підприємстві (Schülerbetriebspraktikum) у рамках обов'язкових предметів за вибором «Професія та економіка» та «Працезнавство» [88]. За проходження таких практик учні отримують сертифікати, які в подальшому можуть знадобитися при складанні резюме.

З боку підприємств молодим людям та викладачам пропонується отримати уявлення про практичну діяльність за допомогою консультацій, стажувань, екскурсій та можливостей зв'язатися чи особисто поговорити з працівниками компанії. Крім того, держава надає значні заохочення та пільги фірмам, які активно залучаються до профорієнтаційної роботи з молоддю. Завдяки практиці молодь має можливість безпосередньо контактувати з потенційними роботодавцями.

У школах ФРН існує День практики (Praxistag), що обов'язково пропонується у всіх середніх школах, однак, участь у такій практиці добровільна. Така практика проходить один раз на тиждень у період одного навчального року та контролюється і супроводжується вчителями так само, як і обов'язкова практика. Літні канікули також можуть бути використані для стажування [88].

Разом з тим, відображення та обговорення практичного досвіду у класі необхідно. Таким чином, такі методи, як стажування на виробництві, експертні семінари або екскурсія на виробництво (Betriebserkundung) вимагають попередньої підготовки та аналіз результатів цих методів під час уроків у школі, наприклад, під час предметів «Економіка» та «Соціологія».

Програма професійної орієнтації (Berufsorientierungsprogramm – BOP) існує з 2008 року та спрямована на учнів сьомих та восьмих класів усіх шкільних форм [14; 54; 87]. Програма складається з комбінації потенційного аналізу і подальшої

практичної роботи у майстернях, що охоплюють різні професійні сфери, протягом двох тижнів. Зазвичай, заявку на участь у цій програмі подають вчителі класів та супроводжують дітей протягом усієї програми. Центри ВОР охоплюють усі федеральні землі Німеччини. Завдання школи у цьому процесі реалізується в 4 етапи:

1. Встановлення контактів, що встановлюється на початку співпраці між професійно-навчальним центром та школою близько за рік-півроку до фактичного початку заходу. Школа та вчителі обговорюють з працівниками центру можливість та способи використання досвіду ВОР під час профорієнтаційної роботи в школі. Таким чином, вибір концепту програми залишається за школою.

2. Підготовчий етап. На цьому етапі відбувається планування програми. Тоді представник інформує всіх учасників (вчителів, керівництво школи, учнів, батьків) через підготовчі бесіди, інформаційні матеріали, у класі або на батьківських вечорах про програму професійної орієнтації. Головне завдання школи тут – організувати процес інформування.

3. Виконавчий етап. Вчителі підтримують дисципліну, супроводжують та допомагають дітям під час потенційного аналізу здібностей учнів та відвідування майстерень. Вчителі можуть також брати активну участь у процесі (надавати інформацію про учнів під час аналізу та практикувати професійні навички разом з учнями). Оскільки середовище в майстерні відрізняється від шкільного життя, вчителі мають можливість пізнати дітей з нової сторони, поглибити знання про їх інтереси та використати цю інформацію в подальшій профорієнтаційній роботі.

4. Аналіз результатів. Завданням вчителів на цьому етапі – організувати зворотній зв'язок представників професійно-навчального центру з дітьми та їх батьками. Вчителі також беруть активну участь у бесіді.

Під час відвідування майстерень учні можуть випробувати на собі як мінімум три професії (наприклад, садівництво, обробка дерева та металу, будівництво, візаж тощо). Таким чином, учні розвивають соціальні навички (командна робота, управління конфліктами тощо), особистісні навички

(мотивація, впевненість у собі, відповідальність) тощо. Завдяки Програмі професійної орієнтації не лише учні краще пізнають свої можливості та розуміють свої бажання, але й вчителі використовують цей досвід задля допомоги підліткам у пошуку свого професійного шляху.

Починаючи з 2010 року, уряд Німеччини інвестує в федеральну програму «Розвиток профорієнтації», яка є частиною національної угоди («Nationaler Pakt») [84]. Центральною ідеєю є взаємопов'язана діяльність в області профорієнтації. Програма включає в себе дні семінарів і майстер-класів (наприклад, 80 годин / 2 тижні у восьмому класі); шкільні стажування (мінімум 65 годин практичної роботи, 10-15 учнів в групі, апробація різних професійних сфер і конкретних професій) тощо. Як доповнення до Програми в 2001 році був заснований федеральний День дівчат (Mädchen-Zukunftstag / Girls` Day), а в 2011 – федеральний День хлопців (Jungen-Zukunftstag / Boys` Day) – обидва відмічаються в четвертий четвер квітня. В цей день учениці шкіл мають можливість познайомитися на практиці з професіями, які споконвічно вважаються чоловічими, їм надають можливість відвідати будь-яке підприємство, наукову установу, організацію країни, офіс, лабораторію або майстерню [72; 82].

Хлопчики ж повинні провести цей день в організаціях, пов'язаних із соціальною сферою, сферою охорони здоров'я і надання послуг (дитячий сад, лікарня, бібліотека, музей), де працюють переважно жінки.

Компанії, підприємства та заклади вищої освіти (професійні училища та університети) зобов'язані проводити дні відкритих дверей. Як правило, ці дні використовуються одночасно багатьма школами (наприклад, декілька класів відвідують одне підприємство), для того, щоб установи змогли надати широкий спектр інформаційних подій, практичних експериментів, семінарів та надали можливість підліткам побачити процес виробництва на власні очі.

Структурувати всі результати опитувань, консультацій, семінарів та практик учню допомагають так звані інструменти портфоліо або паспорт з вибору професій, найпоширенішим з яких є «Berufswahlpass». Такий «інструмент»

підтримує самонаправлену професійну орієнтацію учнів відображаючи сильні сторони та інтереси, розвиток здатності до навчання та перевірку готовності особистості до планування та реалізації початкової професійної підготовки. З його допомогою учні розуміють, які кроки вже були зроблені, а які ще треба зробити. Паспорт з вибору професій видається учням в сьомому чи восьмому класі та заповнюється в класі з допомогою вчителя чи учнем самостійно, але обов'язково під керівництвом компетентних осіб. Як правило, паспорт супроводжує молодь до дев'ятого чи десятого класу, але може використовуватися і надалі: до вступу у заклад вищої освіти, чи технікум, або ж до отримання бажаного місця роботи. «Berufswahlpass» складається з чотирьох частин [53; 81]:

I. Пропозиції школи/шкіл та агентств зайнятості щодо профорієнтаційних заходів, сайти агентств та проектів.

II. Пропозиції щодо того, як планувати свій шлях та реалізувати свої цілі.

III. Третя частина допомагає організувати документи, що засвідчують пройдені ступені навчання, сертифікати та свідоцтва для письмових заяв про участь у стажуваннях, заходах тощо. Сюди ж додаються заповнені опитувальники, що мають значення у контексті кар'єрної орієнтації.

IV. У частині № 4 прописана інформація, що допоможе при плануванні подальшого життя, пошуку житла; поради щодо того, як відкласти гроші, спілкуватися під час інтерв'ю з роботодавцем; приклади резюме, заяв на зарахування на певну посаду тощо.

У 2018 році Німеччина започаткувала електронне портфоліо «Паспорт з вибору професії 4.0» («Berufswahlpass 4.0») [61]. Електронний застосунок може використовувати кожен на своєму телефоні чи комп'ютері, і має ті ж самі функції, що і паперовий варіант. Варто зазначити, що цей застосунок може використовувати не тільки учень, а й вчитель. На своїй сторінці, вчитель може бачити прогрес свого класу, завантажити додаткові матеріали для себе та учнів та робити особисті нотатки.

У різних компаніях, таких як страхові компанії, великі підприємства або банки, надають школам заздалегідь підготовлені стандартні навчальні модулі, що готують учнів до подачі заяви на отримання посади. Ця пропозиція безкоштовна та доступна у вигляді методичних матеріалів, циклу тренувальних вправ та інформаційних брошур або навіть проводяться співробітниками цих компаній у місцевих школах. Як правило, це теми, такі як написання заяв про прийом на роботу та резюме (в тому числі і використання онлайн засобів для цієї мети), симуляції співбесіди та оцінки цієї співбесіди [42].

Крім того, зв'язки зі світом роботи та промисловості, а також партнерські зв'язки, організуються добре встановленою національною мережею Товариство Школа / Економіка (Arbeitskreise Schule / Wirtschaft), що працюють по всій країні. Товариство існує більше 50 років і допомагає учням у вивченні того, як керувати компанією (Schülerfirmen) та заохочує двосторонні домовленості між школами та конкретними компаніями, щоб дати учням практичний досвід. Ця мережа допомагає не тільки підтримувати програми для вчителів та учнів, що направлені на здобуття безпосереднього досвіду, а й програми подальшого навчання для вчителів. Учні та вчителі можуть дізнатися про компанії в регіоні. До того ж, програма пропонує отримати досвід для вчителів, щоб вони змогли інформувати дітей на уроках. Домовленість також пропонує можливість подальших контактів учнів з роботодавцями (наприклад, під час діючих стажувань учнів) [47; 49].

Учнівські фірми (Schülerfirmen) – це проєкт Товариства Школа/Економіка, в якому учні самостійно започатковують своє підприємство, виробляючи та продаючи послуги, речі або продукти. У більшості випадків ці заходи відбуваються за межами звичайного уроку, наприклад, у контексті добровільної робочої групи учнівської молоді. Деякі з них також інтегровані в обов'язкову навчальну програму деяких шкіл багатьох земель. У Німеччині перші студентські компанії були засновані ще в 1980-х і набирають популярності із року в рік. Деякі фахівці з області профорієнтації вважають учнівські фірми одним з найкращих практичних методів формування м'яких навичок та навичок підприємливості. До

того ж, це гарна можливість для молоді в подальшому бути поміченим великими компаніями або ж продовжити працювати над власними напрацюваннями ідеями і побудувати імперію [90].

Центри з профконсультування широко використовують сучасні інформаційні технології для ознайомлення учнів та батьків з актуальною для них інформацією. Це і сайти відомств та агенцій, і інтернет-журнали, брошури, плакати тощо. Такі центри пропонують велику кількість опитувальників та анкет, спрямованих допомогти молоді у пошуку свого професійного шляху. Довідник «Beruf aktuell», який видається кожного року і описує всі професії, безкоштовно видається в інформативних центрах.

Федеральне агентство з питань зайнятості пропонує безліч інтернет-сервісів для тих, хто шукає себе у світі праці, наприклад [67]:

- онлайн біржа праці (<https://www.arbeitsagentur.de/jobsuche/>), яка включає в себе інструменти самооцінки, онлайн-інструменти по створенню заяв та програма, яка зіставляє заявників та вакансії;
- програми по безкоштовному онлайн-навчанню (www.lernboerse.arbeitsagentur.de) для клієнтів агентств з питань зайнятості;
- BERUFENET (<http://berufenet.arbeitsagentur.de>) – комплексна база даних описів посад, навчання, кар'єри та ринку праці;
- BERUFETV (<http://berufe.tv>), що представляє фільми, відео, фотографії на професійні сфери;
- SGD (<https://www.sgd.de/>) – комплексна база даних з навчально-тренувальних можливостей, академічних предметів та реабілітаційних заходів. Сайт також пропонує отримати поштою безкоштовні брошури, в яких описані актуальні програми та заходи із отримання заочної освіти та підвищення кваліфікації;
- навігатор кар'єри (Berufsentwicklungsnavigator BEN) (<https://ben.arbeitsagentur.de/ben>) – поєднує в собі все вищезгадане в одному порталі;

- «planet-beruf» (<http://www.planet-beruf.de/>) – сайт, що допомагає з вибором кар'єрного шляху для школярів, випускників та викладачів шкіл, а також батьків учнів;
- abi.de (<http://www.abi.de>) – Інтернет-портал про професійну підготовку та академічні можливості для випускників середньої освіти з вступними кваліфікаціями до вищої освіти.

Отже, німецька система профорієнтації використовує найрізноманітніші форми та методи, щоб ознайомити молодь із світом професій та навчити співвідносити свій потенціал до вимог ринку праці. Ці форми та методи є гнучкими та підбираються з огляду на потреби країни, регіону та самих учнів (як кожного індивідуального учня, так і цілого класу та школи). Найбільш розповсюдженою є групова форма профорієнтаційної роботи, адже може охопити певну кількість дітей за раз. Але, в той же час, вчителі та консультанти не забувають звертати увагу на потреби кожного учня (особливо тих, хто найбільше потребує допомоги).

2.3. Основні напрями і провідні тенденції розвитку професійної орієнтації в системі загальної середньої освіти Німеччини

Система профорієнтаційної роботи серед населення Німеччини в цілому та учнівської молоді зокрема є дуже розвинутою. Завдяки розгалуженій мережі учасників профорієнтаційного процесу, уряд ФРН та Федеральне агентство з питань зайнятості може швидко і гнучко реагувати на зміни на ринку праці країни. Швидкі зміни в науці, техніці та демографічному складі країни в ХХІ столітті призводять до необхідності впоратися з викликами майбутнього вже сьогодні.

Хоча система професійної орієнтації Німеччини вважається однією з найкращих в Європі, простір для поліпшення залишається відкритим. Так, професор Р. Шредер ще в 2015 році в одній зі своїх публікацій дає загальні

поради щодо підвищення ефективності профорієнтації, які і нині залишаються актуальні [91]:

- оптимізація підходів до профорієнтації;
- створення координаційних рад у всіх федеральних землях Німеччини;
- забезпечення фінансування в залежності від ступеня залученості школи в реалізацію програми профорієнтації;
- зміна установки «успішне закінчення школи» на «успішний перехід до професійного життя»;
- покращити процеси стабільної співпраці та створення мереж діалогу з різними партнерами;
- включення всіх типів шкіл;
- обов'язкова оцінка ефективності заходів профорієнтації у всіх школах;
- підвищення кваліфікації вчителів шкіл.

1. Цифрова орієнтація [76].

Система професійна орієнтація зазнала значних викликів та отримала неабияку важливість у часи кризи, що пов'язана з пандемією коронавірусу. Німецький уряд, Федеральне агентство з питань зайнятості та вчителі зіткнулися з необхідністю створення нових шляхів навчання та викладання, які працюють без присутності на заняттях у приміщенні школи. Рішенням стала цифровізація навчального процесу, тобто введення онлайн-навчання. Так само і система профорієнтація знайшла вихід у нових онлайн-форматах, які будуть використовуватися і після пандемії, оскільки цей формат пропонує багато переваг.

На додаток до змістовних та автентичних вебсайтів, Федеральне агентство з питань зайнятості опинилися перед значною необхідністю створення добре розробленої цифрової можливості проходження школярами практики. У ФРН вже існує певна низка онлайн-проектів, які пропонують скористатися профорієнтаційними послугами, наприклад:

- Цифрові ярмарки професій. Навчальні заклади та підприємства виставляють на платформі свої інформаційні онлайн-стенди у формі відео, зображень або презентації. На цих ярмарках учні зможуть дізнатися не лише про можливість подальшого навчання, але і місце для проходження практики. До того ж, платформа забезпечує можливість особистого чат- чи відеоспілкування між учнями та представниками навчальних закладів та компаній.

- Цифрова практика. На жаль можливості цього напрямку роботи значно обмежені. Керівник практиканта задає учню домашнє завдання, яке він протягом певного проміжку часу має виконати.

Такі онлайн платформи були розроблені здебільшого для учнів професійних шкіл, але старшокласники звичайних шкіл та гімназій також можуть брати участь в цих онлайн-заходах. На сьогодні, цифрова профорієнтація лише починає розвиватися і має пройти значний шлях до того часу, коли нею зможуть користуватися учні основної та початкової школи.

2. Профорієнтація, що звільнена від кліше (Klischeefreie Orientierung) [69].

Головною тенденцією у цьому напрямку є MINT-профорієнтація. MINT-профорієнтація – це проєкт, який спрямований на залучення жінок до професій у сферах Математика, Інформатика, Природничі науки та Технології (Mathematik, Informatik, Naturwissenschaft und Technik – MINT), на які зазвичай схиляються чоловіки. Споконвічно вважається, що точними та технічними науками можуть займатися лише представники чоловічої статі. Але вже понад десяти років Німеччина намагається побороти цей стереотип, запроваджуючи тренінги, семінари, федеральний День дівчат тощо, щоб ознайомити жінок з можливостями для їх працевлаштування у MINT сферах. Хоча цей проєкт вже існує давно, ФРН все ще не може побороти гендерність у виборі професій. Саме тому, питання застосування спеціальних заходів з профорієнтації у цьому напрямку є для Німеччини актуальним.

3. Профорієнтація в інклюзивному навчанні [86].

У 2009 році у Німеччині набрала чинності конвенція ООН з питань прав людей з особливими потребами. З цього часу нормотипові діти та діти з особливими освітніми потребами можуть навчатися в спільному навчальному закладі. У підрозділі 2.1 нашої роботи вже згадувалося, що молодь з особливими освітніми потребами має забезпечуватися профорієнтаційними послугами на рівні з іншою молоддю. Але якість надання профорієнтаційних послуг в інклюзії на сьогодні ставиться під великий сумнів. Питання відповідності надання освітніх послуг широко обговорюється в педагогічній науці Німеччини, в той час, як питання відповідності профорієнтаційної роботи необхідним нормам все ще мало обговорюється відповідними фахівцями.

4. Європеїзація профорієнтації.

Профорієнтація німецької молоді вийшла за межі інтересів країни. Сучасна система профорієнтації скеровує молодь на європейські цінності та європейські вимоги до фахівців. Таким чином, навіть залишивши Німеччину, людина зможе навчатися та бути конкурентоспроможною на ринку праці будь-якої європейської країни.

5. Індивідуалізація професійної орієнтації [70].

Хоча Німеччина і має широкий штат працівників профорієнтаційної та профконсультативної сфер, проте, країна не може охопити кожного проблемного учня.

Попри те, що ринок праці Німеччини має налагоджену структуру, система профорієнтації учнівської молоді постійно оновлює і удосконалює напрями роботи, зумовлюючи нові тенденції розвитку.

2.4. Професійна орієнтація учнівської молоді в Україні крізь призму досвіду Німеччини

Процеси, які сьогодні відбуваються в політичній, економічній та соціальній сфері українського суспільства, мають беззаперечний вплив на професійне самовизначення української молоді. В умовах політичної та економічної кризи, безробіття в Україні зростає. Після анексії Криму з боку Росії та революції Гідності 2014 року, економіка України зазнала значних збитків. Це призвело до різкого скорочення ВВП України, і спричинило різке збільшення безробіття. Таким чином, рівень безробіття з 7,17% у 2013 році виріс на 2 % і становив у 2014 році вже 9,27% (див. рис. 2.1). Рівень безробіття серед населення України у 2020 році виріс до значних 9,48 % і все ще продовжує рости. Хоча рівень безробітної молоді від 15 до 24 років (див. рис. 2.2) починаючи з 2014 року (23,24%) впав аж на 10% і у 2019 році становив 15,53%. Такі статистичні дані свідчать про те, що хоча рівень безробіття серед української молоді є високим, влада продовжує вводити дієві реформи, які мають на меті знизити безробіття серед молоді та допомогти їм знайти свій успішний професійний шлях.

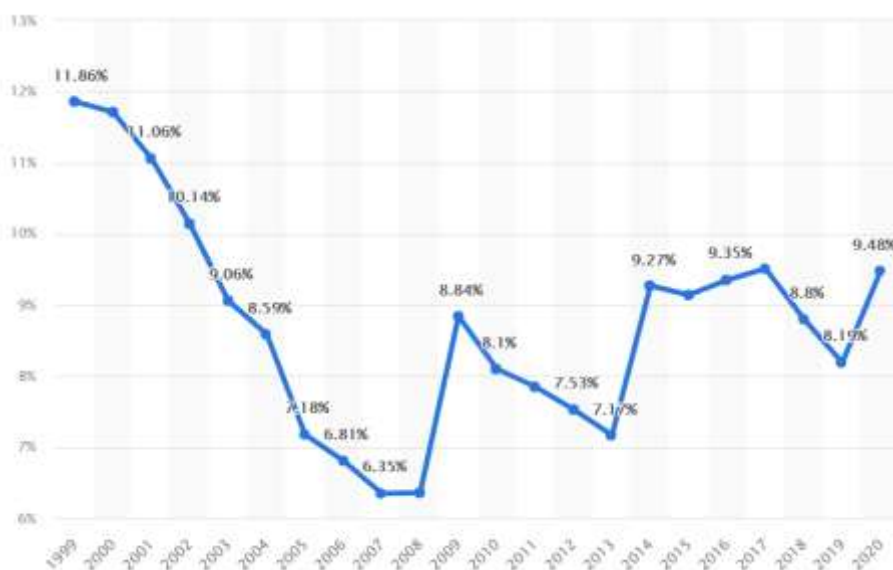

Рис. 2.1 Рівень безробіття в Україні в середньому від 1999 до 2020 року

URL:<https://www.statista.com/statistics/296132/ukraine-unemployment-rate/>

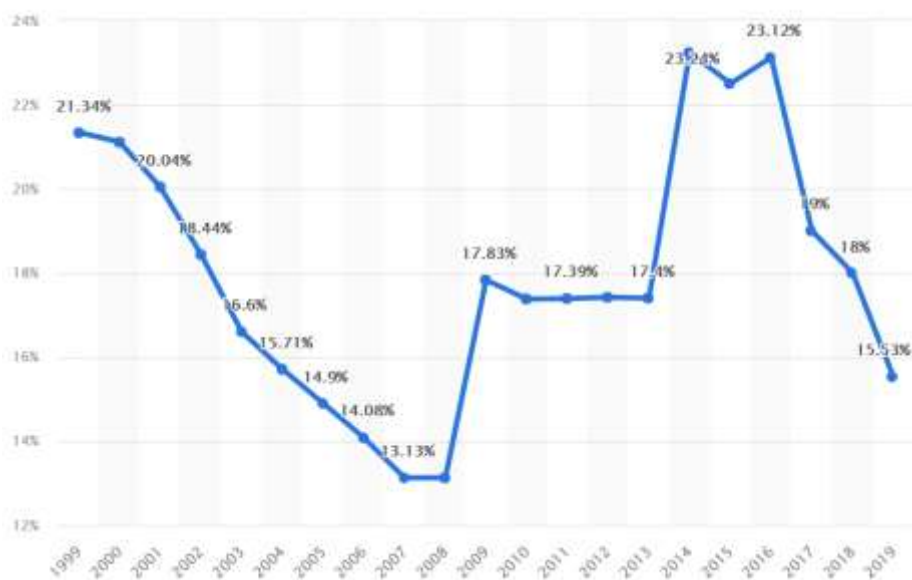

Рис. 2.2 Рівень безробіття серед молоді 15-24 років в Україні в середньому від 1999 до 2019 року

URL:<https://www.statista.com/statistics/813132/youth-unemployment-rate-in-ukraine/>

На сайті МОН України зазначено, що «виїзд українців за кордон у пошуках роботи є викликом для держави. За офіційною статистикою понад 50% українців працюють не за фахом, що призводить до структурного безробіття. Саме для розв'язання цієї проблеми Міносвіти визначило професійну орієнтацію молоді одним з основних своїх пріоритетів» [38].

Наразі в Україні відбувається активне реформування шкільної освіти – реформа НУШ (Нова українська школа). За цією реформою впроваджується профільна середня освіта у старших класах (10-12 класи), завдяки чому підліток зможе поглибити знання саме з тих дисциплін, які йому знадобляться у подальшому професійному розвитку. Концепція «Професійна орієнтація у Новій українській школі» передбачає, що кожна дитина матиме можливість обрати свій профіль навчання, наприклад, природничо-математичний чи філологічний, і здобувати теоретико-практичні знання вже згідно до своїх здібностей. Така система подібна до системи переходу у Німеччині від базової середньої освіти до здобуття навичок вже за професійним спрямуванням. У концепції НУШ зазначено, що учень при переході зможе обрати одне з двох спрямувань [33]:

- «академічне, із поглибленим вивченням окремих предметів з орієнтацією на продовження навчання в університеті, яке буде здійснюватися, як правило, в академічних ліцеях;
- професійне, яке поряд зі здобуттям повної загальної середньої освіти забезпечує отримання першої професії (не обмежує можливість продовження освіти)» [33, с. 23].

Україна потрохи переймає німецьку багатоступеневу систему освіти і пропонує учням після закінчення дев'ятого класу обрати навчання у коледжі чи технікумі або продовжити навчання в школі до дванадцятого класу за обраним профілем. Перший рік в академічному ліцеї буде перехідним, тобто учень з легкістю зможе змінити профіль. До того ж, учень матиме можливість не лише обирати предмети за спрямуванням, але і визначати їх ступінь складності.

Головною метою концепції, крім того, є наголосити на важливості вміння людини навчатися впродовж життя та формування професійної гнучкості, тобто можливість охоплювати відразу кілька професійних сфер [10; 34].

Ця мета походить з розуміння, що у сучасному мінливому світі важко підготувати молоду людину до професії, яка через декілька років змінить свій функціонал. Тому, реформи у сфері профорієнтації спрямовані на професійне самовизначення, знаходження своєї ролі в професійному світі, а не лише на підготовку вузьконаправленого спеціаліста.

Програма «EU4Skills» у 2020 році провела опитування серед вчителів, батьків та учнів з приводу функціонування шкільної профорієнтації в Україні. Таким чином, фахівці дійшли висновку, що професійна орієнтація в школах безсумнівно проводиться, але має здебільшого пасивний характер. Згідно з опитувальника, профорієнтаційні заходи були визначені учнями та їх батьками як неефективні та безсистемні [33].

«EU4Skills» – це спільна програма ЄС та держав-членів, таких як Естонія, Німеччина, Польща та Фінляндія, головною метою якої є підтримка реформи професійно-технічної освіти в Україні.

З початком реформи НУШ, профорієнтаційна робота починається ще у молодшій школі завдяки навчальному предмету «Я досліджую світ». Вже у першому клас дитина дізнається про те, що вона громадянин України, про європейські цінності, знайомиться зі світом професій та соціальною спрямованістю професійної діяльності людей. У другому класі учні знайомляться із схемою «Хочу-можу-треба», на яку фахівці радять спиратися при виборі професії. До того ж, усі теми підручників допомагають дитині навчитися краще орієнтуватися у цьому світі, наприклад, як користуватися Google-картами, як зберегти зображення на комп'ютері, знайти поради, як можна ефективно навчатися та долати страх під час виступів [24].

Реформа НУШ, станом на 2021 рік, охоплює лише перші 4 класи, в яких вже помітні кроки до покращення ситуації профорієнтаційної роботи серед молодших школярів. Між тим, професійна орієнтація, яку отримують школярі п'ятих, шостих та сьомих класів є здебільшого необов'язковою і проходить у вигляді несистематичних лекцій класного керівника чи шкільного психолога.

У десятому класі в учнів з'являються предмети «Економіка» та «Правознавство», які тривають 2 роки. Під час цих навчальних предметів, учні отримують початкові знання з основ ринку праці, підприємництва, правових відносин між суб'єктами трудової діяльності тощо. Але учні дев'ятого класу, які мають вирішувати свій подальший навчально-професійний шлях, не можуть отримати цих фундаментальних знань. Тому, фахівці пропонують вводити обов'язковий навчальний курс з профорієнтації у шкільну програму молодших середніх класів і варіювати кількість його годин згідно з вікових особливостей учнів. Зазначається також, що цей курс хоч і має бути обов'язковим, але не має оцінюватися, адже процес професійного самовизначення індивідуальний і не може бути оціненим за єдиною шкалою. Курс повинен не тільки спонукати учнів серйозно думати про своє майбутнє, а й навчити їх застосовувати базові техніки самоменеджменту для вирішення проблем протягом усього життя. Адже, як влучно відмітив В. Міненко у своєму дослідженні: «У ході навчання не потрібно

примушувати дитину робити вибір: бути токарем або менеджером залежно від вимог ринку праці. Мета нашої роботи – дати знання, засоби, які дозволять їй приймати самостійне відповідальне професійне рішення протягом всього життя» [19, с. 392].

У деяких школах України вже існує окремий профорієнтаційний курс за вибором для учнів восьмих та десятих/одинадцятих класів. Заняття з цього курсу проводяться радниками з вибору професії або ж вчителями, які відповідну кваліфікацію. Результати досліджень, досягнень та сертифікати участі у профорієнтаційних проектах у період навчання цього курсу записуються у «Карті персональних досягнень», яка заповнюється учнями під керівництвом фахівця. Відмінністю цієї «карти» від «Паспорту з вибору професії», що запроваджений у Німеччині, є те, що німецькі фахівці з профорієнтації підтримують і допомагають учневі систематизувати свої досягнення у «паспорті» під час усього періоду навчання, а не лише під час окремого навчального курсу. В Україні наразі просто немає достатньо кваліфікованих осіб, які б підтримували молодь та надавали підтримку увесь період часу пошуку свого покликання [7; 33].

Вчителі та відповідальні за виховну роботу в школі завучі намагаються заохочувати батьків до профорієнтаційної та профінформативної роботи у школі запрошуючи батьків різних професій проводити міні-лекції у класах, щоб діти могли дізнатися про ту чи іншу професію з перших вуст.

За останні декілька років в Україні стартувало багато проектів направлених на профорієнтацію учнівської молоді. Одним з прикладів є проєкт «Обери професію своєї мрії». На сайті проєкту учні можуть безкоштовно пройти тестування, отримати онлайн консультацію у кваліфікованого кар'єрного радника, завдяки мультимедійним курсам ознайомитись із трендами ринку праці та відвідати онлайн-екскурсії на деякі українські підприємства. До того ж, проєкт пропонує вчителям та психологам шкіл пройти безкоштовні курси, де можна отримати практичні знання з профорієнтаційної роботи [4].

Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності», платформа кар'єрного розвитку молоді Career Hub та Перший Український Міжнародний Банк (ПУМБ) вже шостий рік поспіль проводять проєкт «Моя кар'єра в Україні» серед учнів дев'ятих та десятих класів загальноосвітніх шкіл. До проєкту входять онлайн-конференції та онлайн-зустрічі з успішними людьми у різних професійних сферах тощо. Серед найактивніших журі вибирає 30 учасників, які мають можливість потрапити на конференцію у Києві зі своїми кумирами-керівниками організацій та підприємств та отримують корисні подарунки від організаторів проєкту [26].

У 2019 році Міністерством молоді та спорту України, МОН України, Державною службою зайнятості та громадською організацією «Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» були розроблені та видані:

- буклет для молоді, в якому є посилання на тестування, на буклети про різні професійні сфери, на каталог можливостей для початку кар'єри від роботодавців, на сайти різних проєктів з профорієнтації тощо [34];
- буклет для спеціалістів, які допомагають молоді у виборі професії, в якому є посилання на різні дослідження, на довідник «Класифікатор професій», на онлайн-курси, посібники тощо [3].

Ці буклети є у вільному доступі на офіційному сайті МОН України.

КМЦ (Київський молодіжний центр) постійно проводить заходи, які спрямовані на здобуття учнями і студентами практичних навичок існування у світі професій та на яких можна прослухати лекції та особисто поспілкуватися з кваліфікованим особам. Наприклад, менеджер з підбору персоналу розкаже про те, як правильно написати резюме та успішно пройти співбесіду; психологи пояснюють, як правильно планувати свій час тощо. На ці заходи запрошуються також працівники різних сфер діяльності та пояснюють особливості їх професій. До того ж, КМЦ веде активний блог, де розміщує цікаві та корисні матеріали з розвитку професійних навичок, про затребувані професії на ринку праці, про розвиток емоційного інтелекту тощо. Для тих, хто не має можливості бути

присутнім на заходах, КМЦ проводить онлайн вебінари, які можна подивитися у записі [11].

У кожному великому місті є такі центри, які допомагають молоді реалізувати себе. Їх перелік можна знайти на сайті Асоціації молодіжних центрів України youthcenters.net.ua.

Проект КМЦ «ПроПрофесії» проводить профорієнтації у школах та допомагає організувати екскурсії в компанії та майстер-класи від професіоналів.

В Україні у кожному великому місті проводяться ярмарки професій. Протягом ярмарку школярі мають можливість побачити презентацію кожного з присутніх освітніх закладів у вигляді брошур та особистої бесіди з представником закладу (як підготуватися до вступу в конкретний навчальний заклад, які прохідні бали необхідні, коли проходять дні відкритих дверей тощо), і взяти участь в майстер класах. На таких ярмарках молодь також ознайомитися із можливостями навчання за кордоном. У програмі можуть бути представлені групові консультації психологів на кар'єрну тематику, тренінги відомих спікерів, які допомагають розвинути комунікативні та лідерські якості, майстер-класи від підприємців та представників технічних професій. Під час ярмарків розказують про те, як підійти до вибору професії, які професії зараз затребувані на ринку праці і будуть затребувані в найближчому майбутньому, якими навичками необхідно володіти щоб стати затребуваним фахівцем в певній галузі тощо. Деколи на ярмарках застосовують ділові ігри та інтелектуальних вікторини, які дозволять підліткам проявити себе у нових, нестандартних ситуаціях.

Н. Литвинова у своїй роботі зазначає, що проблема української школи полягає в тому, що головною головною увагою приділяється навчанню дітей, тобто засвоєнню ними нових знань, а от формування розуміння, як і де застосувати ці знання, свої навички та вміння, у дитини не відбувається. Тобто, профорієнтація в школі займає другорядне місце і починається лише у випускних класах (дев'ятому та одинадцятому класах) [17].

А. Терещук у своєму дослідженні вказує на те, що для нашої країни є характерним феномен «масовості вищої освіти», між тим, проблема невідповідності попиту та пропозиції на ринку праці залишається на високому рівні. Дослідник пояснює це тим, що роботодавець та біржа праці висувають конкретні вимоги до компетентності фахівця, натомість питання «Як підготувати такого фахівця?» їх зовсім не хвилює. Така прірва між освітою та ринком праці призводить до того, що вчителі та психологи не знають, до чого готувати учнів. Тому, учні і їх батьки виявляються необізнані з реальним попитом ринку праці та власними схильностями і, у свою чергу, обирають «престижні» професії, нехтуючи необхідними на ринку праці професіями (наприклад, технологічними професіями) та вміннями самого учня [39].

В результаті, економіка поповнюється працівниками, які не відповідають здібностями та навичками обраним професіям [21].

Ефективна профорієнтація дозволить підвищити продуктивність праці завдяки відповідності потенціалу співробітників займаним посадам.

На жаль в Україні, на відміну від Німеччини, не має добре скоординованої співпраці між учасниками процесу профорієнтації. Центр зайнятості та МОН України не достатньо займаються інформуванням шкіл з приводу участі в різних проектах та не займається розповсюдженням онлайн та друкованих видань профорієнтаційного характеру. Найчастіше, цим займаються вчителі, батьки та психологи самотійно, що значно погіршує результативність профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді взагалі та в школах зокрема. Тому, у концепції НУШ зазначається вирішальне для української економіки ідея, що «для створення сучасної системної професійної орієнтації необхідним є розроблення єдиного профорієнтаційного порталу для всіх учасників профорієнтаційного процесу» [33, с. 19].

На прірву між освітою та вимогами ринку праці в Україні вказує статистика безробітних Державного центру зайнятості станом на 1 липня 2020 року: «близько 50% безробітних – це особи з вищою освітою, 33% – закінчили професійно-

технічний навчальний заклад, а 17% – загальноосвітню школу» [1]. Ці дані свідчать про те, що у шкільні роки не відбувається необхідна профорієнтаційна робота. Таким чином, покидаючи школу, абітурієнти не в змозі зорієнтуватися у світі професій та у власних нахилах і обирають «престижні» професії.

Л. Гуцан у своїй статті описує рівень задоволеності батьками та учнями станом профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх школах України. Згідно з опитування, 65% старшокласників вважає, що профорієнтація зовсім не допомагає їм у виборі кар'єрного шляху. Значних 90% батьків також не вбачає українську профорієнтацію в школах неефективною. За консультацією з вибору майбутнього фаху учні не прагнуть звертатися до вчителів. інформації про різні види праці до вчителів. «87% учнів надає перевагу іншим джерелам інформації: (32%) підлітків звертаються за допомогою у вирішенні питань вибору професії до батьків та інших родичів; (19%) осіб дізнаються про види трудової діяльності, які їх цікавлять, із засобів масової інформації; (13%) школярів прислуховуються до порад ровесників у визначенні власних професійних переваг; (11%) респондентів взагалі не мають уявлення про те, де можна одержати знання про професії, які їх цікавлять» [5, с. 60-61].

У цьому дослідженні нами було проведене анкетування студентів факультету германської філології та факультету перекладознавства Київського національного лінгвістичного університету спрямованого на вивчення мотивів вибору спеціальності та майбутньої професії та стану організації профорієнтації в школах України (Додаток Б). Всього в опитуванні взяло участь 200 осіб, з них 49 студенти I курсу, 28 – II курсу, 41 – III курсу, 73 – IV курсу та 9 – V курсу. 97 % опитаних зазначило, що це їх перша вища освіта.

Згідно анкетування, 18 % (36 студентів) обирали свою спеціальність несвідомо. У більшості випадків, вибір спеціальності був зроблений під впливом батьків студентів (69 %), 25 % обирали спеціальність скеровуючись проведеною профорієнтацією в школі та 7 % – профорієнтацією в університеті.

На запитання «Чи шкодуєте Ви про вибір своєї спеціальності?» менше половини студентів відповіли, що зовсім не шкодують про обрану спеціальність (41,5 %). 44 % вважає, що обрали правильний напрям, але не вгадали зі спеціалізацією. 12 % респондентів шкодують про вибір своєї спеціальності, але готові довчитися. 2,5 % осіб зовсім не розуміють, навіщо обрали цю спеціальність.

Значних 40 % опитаних впевнені, що обрана кваліфікація відповідає вимогам ринку праці, але необхідно буде отримати додаткові знання безпосередньо за посадою. 21 % вважає, що отримана кваліфікація дозволить їм влаштуватися на роботу. 19 % зазначило, що необхідна додаткова практика перед влаштуванням на роботу. 5,5 % впевнені, що освітня кваліфікація взагалі не відповідає вимогам ринку праці і лише незначні 14,5 % запевняє, що отриманих знань цілком вистачить для забезпечення конкурентоспроможності.

Основними джерелами інформації про КНЛУ студенти визначили: інші сайти, інтернет (29,5 %), сайт КНЛУ (26,5 %) та від друзів, які навчаються в КНЛУ.

З отриманих даних можна зробити висновки, що професійна орієнтація учнівської молоді в Україні проводиться, але загалом не на належному рівні та не в усіх навчальних закладах. При виборі спеціальності більшість студентів скеровувалася іміджем професії і не цікавилася безпосередньо змістом професії, пов'язаними труднощами в обраній професії та вимогами ринку праці. Більшість студентів обирала спеціальність під впливом батьків, а іноді навіть під тиском, що свідчить про бажання студентів в майбутньому змінити професію, яка не відповідає їх бажанням та нахилам.

На жаль, поки не можна стверджувати, що школа справляється з усіма профорієнтаційними завданнями, поставленими перед нею суспільством. Аналіз педагогічної літератури зі сфери профорієнтації учнівської молоді, дозволив виявити ряд проблем.

1. Кадрові проблеми [44].

По-перше, в умовах жорсткої економії не всі сучасні освітні установи можуть дозволити собі мати в штаті співробітника, який буде повністю відповідати за профорієнтацію.

По-друге, відсутність спеціальної підготовки вчителів та психологів. Шкільні вчителі, на жаль, не володіють методами професійної психодіагностики, актуальною інформацією про стан ринку праці та прогнозів його розвитку, зміст нових професій, установ професійної та вищої освіти, умови вступу.

2. Методичні проблеми [33].

По-перше, профорієнтаційні заходи, реалізовані школою загалом носять масовий характер і розраховані на середнього учня, тобто відсутній індивідуальний та диференційований підхід до особистості школяра при виборі подальшого кар'єрного шляху. Ця обставина пояснюється відсутністю кваліфікованих фахівців у сфері профорієнтації, необхідністю охоплення великої кількості учнів при проведенні профорієнтаційних заходів, другорядним значенням даного напрямку в діяльності школи тощо.

По-друге, в профорієнтаційній роботі з учнівською молоддю використовуються переважно пасивні словесні методи, що дозволяють учням тільки поверхнево ознайомитися з професією, без надання можливості кожному учневі спробувати себе в різних видах діяльності. Шкільна практика, націлена на отримання практичного досвіту з усіма його проблемами.

3. Організаційні проблеми [44].

По-перше, в Україні відсутня скоординована мережа взаємодії освітніх закладів, Державного центру зайнятості та роботодавців.

По-друге, в профорієнтаційну роботу майже не залучені батьки, хоча вони більшою мірою зацікавлені в правильному виборі професійного шляху своїх дітей.

По-третє, загалом, в школах спостерігається різний рівень уваги до профорієнтаційної діяльності. Відсутня обов'язковий мінімум заходів,

встановлений на державному або регіональному рівні. Через це деякі учні не залучені до процесу професійного орієнтування.

4. Проблеми забезпечення матеріально-технічної бази [19].

Для більшості шкіл характерно недостатнє фінансування профорієнтаційних заходів, відсутність матеріально-технічної бази процесу профорієнтації, відсутність тематичної навчально-методичної літератури.

Таким чином, беручи до уваги досвід німецьких колег, можна запропонувати наступні заходи по вирішенню описаних вище проблем. Одним з перших кроків на шляху до покращення профорієнтації учнівської молоді в Україні є створення мережі взаємодії між усіма учасниками профорієнтаційного процесу (починаючи від батьків до роботодавців). Наступним кроком ми визначаємо збільшення цільового фінансування та заохочення підприємств брати участь в шкільній профорієнтації. Впровадження виробничої практики як обов'язкової складової навчальних планів українських шкіл та створення спеціальних майстерень, де учні змогли б здобути практичний досвід.

Висновки до розділу 2

Організація професійного самовизначення учнів основної школи Німеччини є системною, спеціально організованою, упорядкованою, цілеспрямованою навчальною та позанавчальною діяльністю освітніх та соціальних інститутів, що спрямована на виявлення інтересів, нахилів, здібностей учнів, формування у них професійно-важливих якостей та навичок навчання протягом життя, розвиток прагнення до професійного зростання відповідно до індивідуальних здібностей та можливостей соціального середовища.

Норми професійної орієнтації закладені в нормативно-законодавчій ФРН вже декілька десятиліть і постійно оновлюються. До того ж, Постійна конференція міністрів культури і освіти розробляє керівні положення для кожної з 16 федеральних земель Німеччини. Основними інститутами, які забезпечують проведення профорієнтаційних заходів, є школа та Федеральне агентство з питань зайнятості. Але коло учасників профорієнтаційного процесу є значно ширшим: молодь, батьки дітей, бізнес, заклади вищої освіти, державні установи тощо. Усі ці учасники пов'язані між собою, як єдиний організм, що постійно розвивається. Крім того, державні установи зобов'язані законом надавати належну та вільну від гендерно-рольових забобонів консультацію учням та їх батькам.

У Німеччині діє значна кількість програм підтримки та супроводу, щоб жодна дитина не відчувала себе занедбаною і змогла знайти себе у світі професій.

Форми та методи профорієнтаційної роботи залежать від державної, регіональної, шкільної ситуації та індивідуально-соціальної ситуації учнів. Форми поділяють на індивідуальні (консультації зі спеціалістами та вчителями, заповнення «Паспорту з вибору професії» тощо) та групові (урок в класі, семінари, екскурсії, майстерні тощо). До того ж, кожен учасник профорієнтаційного процесу пропонує свої методи та заходи з профорієнтації та профконсультування, які гармонічно доповнюють один одного.

Організація системи професійної орієнтації в шкільній освіті Німеччини виявляє інтерес до себе, через те, що вона здатна адаптуватися до нових умов і спрямована на орієнтацію на навчання протягом усього життя. Основними тенденціями розвитку професійної орієнтації в Німеччині є підвищення рівня якості підготовки учнів, цифровізація і комп'ютеризація; спрямованість на інтеграцію в єдиний європейський простір та індивідуалізація освіти; подолання гендерних відмінностей при виборі майбутньої професії; розробка спеціальних програм з подолання труднощів у навчанні дітей з особливими освітніми потребами; підвищення кваліфікації вчителів, що характеризується орієнтацією на загальноосвітні тенденції.

На жаль Україна не має добре розвиненої системи профорієнтації учнівської молоді. До найголовніших викликів ми відносимо: кадрові проблеми (відсутність кваліфікованих працівників), проблеми методичного забезпечення (масовий характер профорієнтаційних заходів), організаційні проблеми (відсутність налагодженої системи взаємодії між учасниками профорієнтаційного процесу) та проблеми забезпечення матеріально-технічної бази шкіл та центрів з питань зайнятості (відсутність достатнього фінансування та друкованої та електронної продукції з відповідної тематики).

З усім тим, в Україні застосовуються різноманітні методи профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді: ярмарки професій, семінари, тренінги, участь у проєктах тощо. Значні зміни у систему профорієнтації саме в школах внесла Концепція НУШ. Таким чином, ознайомлення зі світом професії починається вже з першого класу завдяки навчальному курсу «Я досліджую світ». Хоча, питання профорієнтації учнів з п'ятих по восьмі класи залишається відкритим.

ВИСНОВКИ

Одержані у процесі дослідження результати дали змогу зробити такі висновки:

1. Професійна орієнтація – це основа гармонійного існування молодих людей в суспільстві, найважливіший засіб підвищення адаптивності та конкурентоспроможності громадян. В основі гармонійного вибору кар'єрного шляху лежать три компоненти: бажання людини («хочу»), можливості («можу») і вимоги ринку праці («треба»). Результатом успішного професійного самовизначення особистості є знаходження себе у співвідношенні «Я – світ професій».
2. Аналіз історико-педагогічної літератури дозволив визначити п'ять основних етапів становлення профорієнтації в Німеччині: донауковий (до XIX ст.), початково-формульальний (початок XIX ст. – початок XX ст.), реформульальний (початок XX ст. – початок Другої світової війни), післявоєнний (середина XX ст. – кінець XX ст.), сучасний етап (кінець XX ст. – теперішній час).
3. Система профорієнтації Німеччини дозволяє зберігати економіку країни на високому рівні. Турбота держави та зацікавленість підприємств у створенні робочих місць для висококваліфікованих фахівців зацікавлює молодих людей у отриманні професійної та вищої освіти та скорочує рівень безробіття. Про це яскраво свідчать факти статистик. З розвитком системи професійної орієнтації вбачається необхідним зробити акцент на залученні саме незахищених верств молоді.
4. У Німеччині діє треступенева система шкільної освіти і на кожному рівні усі учасники зобов'язані проводити належну профорієнтацію учнів будь-якого типу навчального закладу. Оскільки успішний вибір професії молоддю позитивно впливає на динаміку ринку праці країни, державою на законодавчому рівні підтримується зв'язок із світом професій. ФРН забезпечує не лише скоординовану співпрацю шкіл та Федерального

агентства зайнятості, але й співпрацю з батьками, молоддю, бізнесом, соціальними об'єднаннями, університетами, професійними школами тощо. Під час конференції 2017 року міністри освіти прийняли спільну рекомендацію щодо реалізації профорієнтації в школах Німеччини. Керівним принципом рекомендації виступає надання школярам можливості приймати самостійні, зважені та стійкі кар'єрні рішення. У відповідному документі міністри представили огляд діяльності федеральних земель щодо професійної орієнтації, законодавчих норм, цілей та змісту, співпраці з Федеральним агентством зайнятості.

5. Кожна федеральна земля використовує ті форми і методи профорієнтаційної роботи, які найкращим чином забезпечують постійний економічний розвиток конкретного регіону. Найважливішими методами профорієнтації учнівської молоді німецькі педагоги вважають проходження виробничої практики, ведення «Паспорту з вибору професії» та особисті бесіди з вчителями, психологами та радниками з питань вибору професії.
6. Організація системи професійної орієнтації в шкільній освіті Німеччини виявляє інтерес до себе, через те, що вона здатна адаптуватися до нових умов. Основними тенденціями розвитку професійної орієнтації в Німеччині є підвищення кваліфікації вчителів, що характеризується орієнтацією на загальноосвітні тенденції; цифровізація і комп'ютеризація; спрямованість на інтеграцію в єдиний європейський простір та індивідуалізація освіти; подолання гендерних відмінностей та стереотипізації при виборі майбутньої професії; розробка спеціальних програм з подолання труднощів у навчанні дітей з особливими освітніми потребами.
7. Аналізуючи педагогічну літературу вітчизняних науковців, ми дійшли висновку, що дослідженню стану профорієнтаційної роботи в українських школах приділяється мало уваги. Тому не дивним вбачається той факт, що рівень безробіття серед молоді України є досить великим, а 50% населення працює не за фахом. Наразі, нова Концепція НУШ покликана покращити

стан професійної орієнтації учнівської молоді та усвідомлення молодою людиною свого місця у світі професій. Хоча ситуація в середній та старшій школі все ще залишається незадовільною. Тому, на допомогу приходять проекти різних фондів та платформ, які забезпечують проінформованість, психологічну підтримку та організацію проходження практики усім бажаючим.

8.3 з урахуванням результатів анкетування здобувачів вищої освіти було виявлено, що існує прірва між уявленням молоді про професії та дійним станом речей (викликами професії та вимогами ринку праці до цієї професії). Значна кількість респондентів скеровувалася впливом батьків на вибір студентами майбутньої професії. Саме тому, важливим є тут і зараз широка система інформування учнівської молоді та, особливо, їх батьків, щодо основних тенденцій ринку праці України, а також створення скоординованої мережі взаємодії між усіма учасниками профорієнтаційного процесу.

РЕЗЮМЕ

Входження України у Європейський простір потребує значних змін у підготовці конкурентоспроможних робочих кадрів. Тому, за останні роки суттєво змінилося ставлення до професійного самовизначення школярів, що також пов'язано з введенням профільного навчання учнів на старшій ступені загальної освіти. Перехід до профільної школи робить професійну орієнтацію багатоетапною: вибір профілю навчання, перевірка правильності вибору і, як результат, вибір професії. Введення профільного навчання позитивно впливає на орієнтацію учнів у сфері майбутньої професійної діяльності, сприяє встановленню рівного доступу до повноцінної освіти різним категоріям школярів відповідно до їх бажань і потреб.

Забезпечення економіки робочою силою є однією з найбільших проблем кожної країни. Тому одним з перших завдань, які необхідно вирішити в системі загальної освіти, є створення таких умов навчання, при яких вже в школі діти могли б розкрити свої можливості, підготуватися до життя у високотехнологічному конкурентному світі. Вирішенню цього завдання має відповідати оновлений зміст освіти на базі успішного досвіду проведення профорієнтаційних робіт у Німеччині.

Важливим для України сьогодні є подолання тієї прірви, що виникла між загальною середньою освітою та професійним світом.

Актуальність зазначеної проблеми, недостатній рівень висвітлення в теорії та практиці педагогічної освіти зумовили вибір теми магістерського дослідження «Професійна орієнтація учнів загальноосвітніх шкіл Німеччини в сучасних умовах».

Дипломна магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи – 89 сторінок, з них 72 сторінки основного тексту. Список використаної літератури становить 95 позицій, з них 50 позицій іноземною мовою.

Метою магістерського дослідження стали цілісний аналіз історичних, соціально-економічних, педагогічних процесів становлення і розвитку професійної орієнтації в Німеччині, визначення особливості функціонування професійної орієнтації учнівської молоді в ФРН та обґрунтування можливості використання прогресивних ідей німецького досвіду в Україні.

У процесі дослідження було описано професійну орієнтацію учнівської молоді як психолого-педагогічну проблему; охарактеризовано етапи розвитку професійної орієнтації та ринок праці в Німеччині; розкрито організаційні засади та зміст професійної орієнтації в загальноосвітніх школах Німеччини в сучасних умовах; схарактеризовано форми та методи професійної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл Німеччини; охарактеризовано тенденції розвитку професійної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл Німеччини та обґрунтовано можливість використання німецького досвіду з професійної орієнтації в закладах загальної середньої освіти в Україні.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що на основі проведеного аналізу сучасного стану організації професійної орієнтації в загальноосвітніх школах Німеччини та анкетування здобувачів вищої освіти були розроблені рекомендації щодо активізації системи професійної орієнтації в школах України.

Ключові слова: професійна орієнтація, ринок праці, професійне самовизначення, учнівська молодь, заклад загальної середньої освіти.

SUMMARY

Ukraine's entry to European space requires significant changes in the preparation of competitive labour force. Therefore, in recent years, the attitude towards professional self-determination of schoolchildren has changed significantly, which is also due to the introduction of students' profile training on a senior degree of general education. The transition to a specialized school makes career guidance multi-staged: selecting a training profile, checking the correctness of choosing and, as a result, a choice of profession. The introduction of profile training makes a positive impact on the students' guidance in the field of future professional activity, contributes to the establishment of equal access to full education with different categories of schoolchildren in accordance with their desires and needs.

Providing economies with labor is one of the largest problems of each country. Therefore, one of the first tasks that need to be solved in the system of general education is the creation of such conditions, in which already at school children could reveal their capabilities, prepare for life in a high-tech competitive world. The solution of this task must meet the updated content of education based on the successful experience of conducting vocational guidance works in Germany.

It is important for Ukraine today to overcome the precision that arose between the general secondary education and the professional world.

The relevance of this problem, inadequate level of coverage in the theory and practice of pedagogical education led to the choice of the topic of master's study «Career guidance of secondary school students in Germany in modern conditions».

The master thesis consists of the introduction, two parts, conclusion, references and appendixes. The total volume of work is 89 pages, among them 72 pages of the main text. The list of used literature is 95 positions, among them 50 positions in foreign language.

The purpose of the master's study was a holistic analysis of historical, socio-economic, pedagogical processes of formation and development of career guidance in Germany, identifying the features of the career guidance functioning of student youth in

Germany and justifying the possibility of using progressive ideas of German experience in Ukraine.

In the course of the study, a professional orientation of student youth as a psychological and pedagogical problem was revealed; stages of development of career guidance and labour market in Germany were characterized; organizational principles and the content of professional orientation in Germany secondary schools in modern conditions were revealed; forms and methods of career guidance of students of Germany general schools were characterized; trends in the development of career guidance of general education schools students in Germany were characterized and the possibilities of using German experience in career guidance in general secondary education institutions in Ukraine were justified.

The practical significance of the study is that on the basis of the conducted analysis of the current state of the career guidance organization in Germany secondary schools and questionnaires of higher education applicants, recommendations for the intensification of career guidance system in Ukrainian schools were developed.

Key words: career guidance, labour market, professional self-determination, student youth, secondary education establishment.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безробітний сьогодні – хто він і яку роботу шукає? URL: <https://www.dcz.gov.ua/novyna/bezrobitnyu-sogodni-hto-vin-i-yaku-robotu-shukaye>
2. Білозерська С. І. Професійна Я-концепція як передумова професійного розвитку особистості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Психологія. 2015. Вип. № 2. С. 10-18.
3. Буклет для спеціалістів та спеціалісток, які допомагають молоді з профорієнтаційним самовизначенням. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/proforiyentaciya-shkolyariv/2021/18.01/buklet%20dlya%20pratsivnykiv.pdf>
4. Всеукраїнський проєкт з профорієнтації та побудови кар'єри. URL: <https://hryoutest.in.ua/>
5. Гуцан Л. А. Простір профільного самовизначення як важлива складова формування готовності учнів основної школи до свідомого вибору профілю навчання. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип № 14. Книга 1. С. 59-66. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/2218/1/7.pdf>
6. Державний стандарт базової середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 898 від 30 вересня 2020 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
7. Думать о будущем: как профориентация школьников поможет экономике. URL: <https://biz.liga.net/all/all/article/dumat-o-budushchem-kak-proforientatsiya-shkolnikov-pomozhet-ekonomike-4073772>
8. Енциклопедія освіти / ред. В. Г. Кремень; Акад. пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
9. Європейський інформаційно-дослідницький центр. Політика регулювання ринку праці та національні моделі боротьби з безробіттям (світовий досвід). URL:

https://radaprogram.org/sites/default/files/infocenter/piblications/labor_market_regulatory_policy_and_national_unemployment_reduction_models_1.pdf

10. Зауваження і пропозиції до проєкту Концепції професійної орієнтації.
URL: <https://uifuture.org/publications/zauvazhennya-i-propozycji-do-proyektu-konczepczii-profesijnoyi-oriyentacziyi/>

11. Київський молодіжний центр. URL: <https://kyc.org.ua/>

12. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения: учеб, пособие для студ. высш. учеб, заведений. 4-е изд., стер. М.: Издательский центр «Академия», 2010. 304 с.

13. Козак Т. Б. Професійна підготовка молоді в Німеччині: Монографія / ред. В.А. Поліщук. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2016. 254 с.

14. Кристопчук Т. Діагностика професійної спрямованості особистості: досвід Німеччини. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 2017. Вип. 3-4. С. 130-136.

15. Кузів М. З історії профорієнтаційної роботи в Німеччині. *Вісник Львівського університету*. Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2008. Вип. № 23. С. 209–215.

16. Кузів М. З. Професійна орієнтація учнівської молоді в Німеччині й Україні в умовах ринку праці (порівняльний аналіз): дис ... канд. пед. наук: 13.00.01; Львів. нац. лінгв. ун-т. Львів,; 2011. 286 с.

17. Литвинова Н. І. Профорієнтаційний супровід професійного самовизначення учнів. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. пр. К.: ПНУ ім. І. Огієнка; Ін-т психології ім. Г. С. Костенка АПН України, 2010. Вип. № 8. С. 620–630.

18. Лоренц О. Ю. Современные направления социальной политики ФРГ в сфере занятости и безработицы. *Проблемы прогнозирования*, 2016. С. 92-98.

19. Луговий В. І., Гуржій А. М., Савченко О. Я. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України / В. Г. Кремень (заг. ред.). Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с.

20. Мельник О. В. Модель підготовки учнів 8-9 класів до вибору напряму профільного навчання у старшій школі. *Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика: науково-методичний посібник* [для вчителів] / ред. О. В. Мельника. К.: «Четверта хвиля», 2009. Вип. № 1. С. 11-19.

21. Міненко В. Л. Профорієнтація молоді як механізм формування свідомого професійного вибору. *Теорія та практика державного управління*, 2012. Вип. № 2 (37). С. 388-394.

22. Міропольська М. А. Орієнтація молоді на робітничі професії як засіб запобігання молодіжного безробіття. *Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика: науково-методичний посібник* [для вчителів] / ред. О. В. Мельника. К.: «Четверта хвиля», 2009. Вип. № 1. С. 78-85.

23. Морін О. Л. Зміст і педагогічні засоби підготовки учнів 8-9-х класів до вибору профілю майбутнього навчання. *Професійна орієнтація: теорія і практика: науково-методичний посібник* [для педагогічних працівників] / За ред. О. В. Мельника. Івано-Франківськ: «Тіповіт», 2011. Вип. № 2. С. 22-33.

24. Навчально-методичне забезпечення для Нової української школи. URL: <https://svitdovkola.org/metodic>

25. Наконечна М. В. Професійна освіта в Німеччині в контексті історико-педагогічного аналізу. *Молодий вчений*, 2018. Вип. № 10. С. 81-85.

26. Національний проєкт Моя кар'єра в Україні. URL: <https://careerhub.in.ua/mycareerua/>

27. Пальчевський С. С. Педагогіка: Навч. посіб. К.: Каравела, 2007. 576 с.

28. Пашукова Т. І., Допіра А.І. Практикум із загальної психології. К.: Знання, 2000. С. 68-69.

29. Про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення: Постанова Кабінету Міністрів України № 842 від 17. 09. 2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF#Text>

30. Про затвердження Плану спільних дій Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України щодо удосконалення

співпраці державної служби зайнятості та органів управління освіти і науки у сфері зайнятості та підготовки кадрів для потреб роботодавців: Наказ Мінпраці України, МОН України від 03.09.2008 № 383/807.

31. Про затвердження Положення про організацію професійної орієнтації населення: Наказ Мінпраці України, МОН України, Мінсоцзахисту населення України від 31.05.1995 р. N 27/169/7. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/reg726?an=2>

32. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). 2017. № 38-39. 380 ст. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

33. Професійна орієнтація у новій українській школі / власник прав Укр. інстит. розвитку освіти. Київ: [б. в.], 2020. 36 с. URL: <http://library-service.com.ua:8080/kvdbuy/DocumentDescription?docid=KvDBUY.983941>

34. Профорієнтаційний буклет для молоді. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/proforiyentaciya-shkolyariv/2021/18.01/buklet%20dlya%20molodi.pdf>

35. Синявський В. В. Актуальні проблеми професійної орієнтації в умовах ринку праці. *Професійна орієнтація: теорія і практика*: науково-методичний посібник [для педагогічних працівників] / За ред. О. В. Мельника. Івано-Франківськ: «Тіповіт», 2011. Вип. № 2. С. 88-98.

36. Скалько О. В. Здатність старшокласника до вибору професії як показник ефективності профільного навчання. *Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика*: науково-методичний посібник [для вчителів] / ред. О. В. Мельника. К.: «Четверта хвиля», 2009. Вип. № 1. С. 85-93.

37. Соціальна допомога по безробіттю в Німеччині. URL: <https://migrant.biz.ua/nimechina/robota-de/dopomoga-po-bezrobitty.html>

38. Стартував Всеукраїнський проєкт «Обери професію своєї мрії». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/startuvav-vsekrayinskij-proyekt-oberi-profesiyu-svoyeyi-mriyi>

39. Терещук А.І. Проблеми професійної орієнтації та самовизначення учнів старшої школи. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 2012. Вип. № 36. С. 458-464.

40. Український педагогічний словник / ред. С. У. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. С. 274.

41. Фіцула М. М. Педагогіка. навч. посіб. для студентів вищ. пед. закл. освіти. 3-тє вид., стереотипне. Київ: Видав. центр «Академвидав», 2009. 560 с.

42. Ходусов А. Н., Чистякова С. Н., Антопольская Т. А. Современные проблемы и перспективы развития профессиональной ориентации учащейся молодежи. *Ученые записки. Электронный журнал Курского государственного университета*, 2014. С. 151-159.

43. Чайковський М. Є., Данченко О. М. Концептуальні підходи до превенції безробіття в молодіжному середовищі Німеччини. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*, 2011. Вип. № 3. С. 53-60.

44. Янцур М.С. Теоретико-методичні засади профорієнтаційної підготовки майбутніх учителів технологій. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, 2012. Вип. № 5. С. 15-26.

45. Aden-Grossmann W. Die Industrieschule im 18. und 19. Jahrhundert. *Geschichte der sozialpädagogischen Arbeit an Schulen*. 5. Ausg. Wiesbaden: Springer VS, 2016. S. 5-19.

46. Alber J., Heisig J.P. Do New Labour Activation Policies Work? A Descriptive Analysis of the German Hartz Reforms. Discussion Paper SP I 2011-211. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), 2011. 58 S.

47. Arbeitskreise Schule / Wirtschaft. URL: <https://www.unternehmerverband.org/leistungen/schulewirtschaft/arbeitskreise-schulewirtschaft/>

48. Berufliche Orientierung: Schülerinnen und Schülern eine attraktive Perspektive aufzeigen. URL: <https://www.kmk.org/aktuelles/artikelansicht/berufliche-orientierung-schuelerinnen-und-schuelern-eine-attraktive-perspektive-aufzeigen.html>

49. BIBB. Berufsbildung in Wissenschaft und Praxis. Bonn, 2014.

50. BIBB, Bundesinstitut für Berufsbildung. Berufsorientierung und Berufsberatung. Bonn, 2005.

51. Bommel B. v. Between «Bildung» and «Wissenschaft»: The 19th-Century German Ideal of Scientific Education. *Europäische Geschichte Online*. Mainz: Institut für Europäische Geschichte, 2015. URL: <http://ieg-ego.eu/de/threads/modelle-und-stereotypen/germanophilie-und-germanophobie/bas-van-bommel-between-bildung-and-wissenschaft-the-19th-century-german-ideal-of-scientific-education>

52. Bundesagentur für Arbeit, Statistik/Arbeitsmarktberichterstattung, Berichte: Arbeitsmarkt kompakt – Die Lage am Arbeitsmarkt in Deutschland. Nürnberg, 2021. 16 S. URL: https://statistik.arbeitsagentur.de/Statistikdaten/Detail/202106/arbeitsmarktberichte/lage-arbeitsmarkt/lage-arbeitsmarkt-d-0-202106-pdf.pdf?__blob=publicationFile&v=1

53. Bundesarbeitsgemeinschaft Berufswahlpass. *Berufswahlpass*. Bonn, 2021. URL: https://berufswahlpass.de/site/assets/files/1076/bwp_2021_web_barrierefrei.pdf

54. Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF). Praxis erfahren! Das Berufsorientierungsprogramm. Bonn, 2015 (überarbeitete Neuauflage März 2020) URL: https://bmbf-prod.bmbfcluster.de/upload_filestore/pub/Praxis_erfahren.pdf

55. Cedefop. History of vocational education and training in Europe: from divergence to convergence. 2004. V. № 32. 104 p. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/files/32-en.pdf>

56. Council of the European Union (2008). Resolution of the Council and of the representatives of the governments of the Member States meeting within the Council of 21 November 2008 on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies. Official Journal of the European Union, C 319/4, 13.12 2008, pp. 4-7. URL: <http://www.elgpn.eu/elgpndb/files/server/files/45>.

57. Datenreport zum Berufsbildungsbericht 2018. Informationen und Analysen zur Entwicklung der beruflichen Bildung. Bonn: Bundesinstitut für Berufsbildung, 2018. 543 S.

58. Dederling H. Entwicklung der schulischen Berufsorientierung in der Bundesrepublik Deutschland. *Berufsorientierung in der Schule. Grundlagen und Praxisbeispiele*, 2002. S. 17-31.

59. Deeken S., Butz B. Berufsorientierung – Beitrag zur Persönlichkeitsentwicklung. Expertise im Auftrag des Good-Practice-Centers des BIBB. Bonn: Bundesinstitut für Berufsbildung, 2010. 97 S.

60. Der Arbeitsmarkt in Deutschland 2018. URL: https://statistik.arbeitsagentur.de/Statistikdaten/Detail/201812/ama/heft-arbeitsmarkt/arbeitsmarkt-d-0-201812-pdf.pdf?_blob=publicationFile.

61. Die berufswahlapp – Berufliche Orientierung im Hosentaschenformat. URL: <https://berufswahlapp.de/>

62. Dokumentation zur Berufsorientierung an allgemeinbildenden Schulen (Sekundarbereich I und II). 3. Gymnasien und gymnasiale Oberstufen. Bonn: KMK, 1997. 156 S. URL: https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/veroeffentlichungen_beschluesse/1997/1997_03_07-Dokumentation-BO-Bd-1.pdf

63. Dreer B. Kompetenzen von Lehrpersonen im Bereich Berufsorientierung: Beschreibung, Messung und Förderung. 1 ed. Wiesbaden: Springer VS, 2013. 342 S.

64. Ebner C., Edeling S., Pilz M. Master statt Meister: Warum nehmen Abiturienten mit abgeschlossener Berufsausbildung ein Studium auf? *Pädagogische Rundschau*, 2019. Heft 4. S. 375-390.

65. Ergebnisse der 331. Plenarsitzung der Kultusministerkonferenz am 14. und 15. Oktober 2010 in Berlin. URL: <https://www.kmk.org/presse/pressearchiv/mitteilung/ergebnisse-der-331-plenarsitzung-der-kultusministerkonferenz-am-14-und-15-oktober-2010-in-berlin.html>

66. Hellberg B.-M. Entscheidungsfindung bei der Berufswahl Prozessmodell der Emotionen und Kognitionen. 2. Aufl. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2009. 284 S.

67. Hilfreiche Online- und Printmedien zur Beruflichen Orientierung. URL: <https://www.uebergangschuleberuf-bw.de/index.php?eID=dumpFile&t=f&f=321&token=7773aacf3adfcfd16d95042b1e77978c2c42b33d&download=>

68. Hochschulrahmengesetz (HRG) § 14 Studienberatung. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/hrg/_14.html

69. Home - Frauen in MINT-Berufen in Baden-Württemberg. URL: mint-frauen-bw.de

70. Inklusion als Weg und Ziel der Berufsorientierung. URL: <https://www.ueberaus.de/wws/inklusion-als-weg-und-ziel-der-berufsorientierung.php>

71. Jahresrückblick 2019. URL: <https://www.arbeitsagentur.de/presse/2020-02-jahresrueckblick-2019>

72. Jungen-Zukunftstag. Homepage. URL: <https://www.boys-day.de/>

73. KMK, Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland. Vereinbarung über die Schularten und Bildungsgänge im Sekundarbereich I. Bonn: KMK, 1993.

74. KMK, Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland. Vereinbarung zur Gestaltung der Gymnasialen Oberstufe in der Sekundarstufe II. Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 28.02.1997. Bonn: KMK.

75. KMK, Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland. Standards für die Lehrerbildung: Bericht der Arbeitsgruppe. Bonn: KMK, 2004.

76. KOFA-Studie 2/2021: Neue (digitale) Wege in der Berufsorientierung. Köln, 2021. 27 S.

77. Krämer, R. Die Berufsberatung in Deutschland von den Anfängen bis heute: Eine historische Skizze. *Informationen für die Beratungs- und Vermittlungsdienste der Bundesanstalt für Arbeit*, 2001. № 16. S. 1097-1105.

78. Krugmann S. Berufsorientierung und Lebensplanung für Hauptschüler. Projekte und Konzepte. München: GRIN Verlag, 2004. 97 S. URL: <https://www.grin.com/document/34326>

79. Labour market information. Germany – National Level. URL: <https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=2641&countryId=DE&acro=lmi&lang=en>

80. Lohmar B., Eckhardt Th. The Education System in the Federal Republic of Germany 2012/2013. KMK. Bonn, 2014. S 364.

81. Lumpe A. Der Berufswahlpass - ein Instrument zum selbstorganisierten und eigenverantwortlichen Lernen. Hamburg, 2003. URL: http://www.berufswahlpass.de/fileadmin/user_upload/pdf/Aufsatz_Berufswahlpass.pdf

82. Mädchen-Zukunftstag. Homepage. URL: <https://www.girls-day.de/>

83. Mosberger B., Schneeweiß S., Steiner K. Theorien der Bildungs- und Berufsberatung. Praxishandbuch. 1. Aufl. Wien: Analyse, Beratung und interdisziplinäre Forschung, 2012. 122 S.

84. Nationaler Pakt für Ausbildung und Fachkräftenachwuchs in Deutschland 2010 – 2014, 2010. URL: https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/veroeffentlichungen_beschluesse/2010/2010_10_26-Ausbildungspakt-2010-2014.pdf

85. Nationales Forum Beratung in Bildung, Beruf und Beschäftigung e.V. (nfb), Forschungsgruppe Beratungsqualität am Institut für Bildungswissenschaft der Ruprecht-Karls-Universität, Heidelberg (Hg.): Professionell beraten mit dem BeQu-Konzept. Instrumente zur Qualitätsentwicklung der Beratung in Bildung, Beruf und Beschäftigung. Berlin, Heidelberg, 2016. 8 S.

86. Nentwig L. Berufsorientierung als unbeliebte Zusatzaufgabe in der Inklusion?: Dissertation zur Erlangung des Grades einer Doktorin. Dortmund, 2018. 430 S.

87. Qualitätsstandards Berufsvororientierung. URL: https://www.berufsvororientierungsprogramm.de/files/qualitaetsstandards_berufsvororientierung_BARRIEREFREI.pdf
88. Rahmenvereinbarung über die Zusammenarbeit von Schule und Berufsberatung zwischen der Kultusministerkonferenz und der Bundesagentur für Arbeit (Beschluss der KMK vom 15.10.2004 i.d.F. vom 01.06.2017). URL: https://www.arbeitsagentur.de/datei/dok_ba015516.pdf
89. Schneider H., Rinne U. The labor market in Germany, 2000–2018. *IZA World of Labor*, 2019. 12 p.
90. Schröder R., Fletemeyer T. Berufliche Orientierung im allgemeinbildenden Schulwesen vor dem Hintergrund bildungstheoretischer und schulpädagogischer Aspekte. In Schröder, R. (Hrsg.): *Berufliche Orientierung in der Schule: Gegenstand der ökonomischen Bildung*. Wiesbaden: Springer VS, 2019. 262 S.
91. Schröder R. Reformen zur Berufsorientierung auf Bundes- und Landesebene im Zeitraum 2004-2015. Bertelsmann Stiftung, 2015.
92. Schudy J. Berufsorientierung als schulstufen- und fächerübergreifende Aufgabe. *Berufsorientierung in der Schule. Grundlagen und Praxisbeispiele*, 2002. S. 9-16.
93. Sozialgesetzbuch (SGB) Drittes Buch (III) – Arbeitsförderung – (Artikel 1 des Gesetzes vom 24. März 1997, BGBl. I S. 594). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_3/
94. Tatsachen über Deutschland / Red. A. Kappler. Frankfurt a. M.: Societäts-Verlag, 2007. S. 261.
95. Weisung 201912024 vom 20.12.2019 – Lebensbegleitende Berufsberatung – Fachliche Umsetzung der Berufsberatung im Erwerbsleben. URL: <https://www.arbeitsagentur.de/datei/ba146210.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Схема багатоступеневої освіти Німеччини

Додаток Б
Питання анкети

1. Студентом якого курсу Ви є?

- а) I
- б) II
- в) III
- г) IV
- д) V

2. Чи свідомо Ви вибрали спеціальність, по якій зараз навчаєтеся?

- а) Так
- б) Ні

3. Які з нище наведених причин були важливі для Вас, коли Ви обирали свою поточну спеціалізацію? (Варіантів відповіді може бути декілька)

- а) Відповідає моїм здібностям
- б) Хороші перспективи для стабільної роботи
- в) Хороші перспективи в майбутньому зайняти керівну посаду
- г) Умови праці
- д) Задоволення від роботи
- е) Можливість працювати з людьми
- ж) Дозволяє обмежитись набутою освітою
- з) Дає можливість приносити людям користь
- и) Сприяє самовдосконаленню
- к) Дозволяє працювати недалеко від дому
- л) Є престижною

- м) Дає можливість для зростання професійної майстерності
- н) Єдиний можливий варіант в обставинах, що склались
- о) Її вибрали мої друзі
- п) Дозволяє використання професійних вмінь поза роботою
- р) Дає великі можливості для прояву творчості
- с) Дозволяє отримати гарну академічну освіту
- т) Забезпечує хороший дохід

4. Хто вплинув на вибір Вашої спеціальності? (Варіантів відповіді може бути декілька)

- а) Батьки
- б) Друзі та родичі
- в) Профорієнтаційна робота в школі
- г) Профорієнтаційна робота в університеті

5. Чи шкодуєте Ви про вибір своєї спеціальності?

- а) Ні, я анітрохи не шкодую
- б) В цілому не шкодую, але хотілося б трохи іншу спеціалізацію
- в) Шкодую, але все одно хотілося б займатися чимось спорідненим
- г) Шкодую, але довчусь.
- д) Шкодую, це абсолютно не моє

6. Як Ви вважаєте, чи відповідає Ваша кваліфікація вимогам ринку праці?

- а) Так, отриманих знань цілком вистачить для забезпечення конкурентоспроможності
- б) Так, знань вистачить, щоб влаштуватися на роботу
- в) Так, але необхідно буде отримати додаткові знання безпосередньо за професією

- г) Ні, обов'язково необхідна достатня кількість додаткової практики, перед тим, як влаштуватися на роботу
- д) Ні, кваліфікація абсолютно не відповідає вимогам ринку

7. Якими були основні джерела інформації про КНЛУ? (Варіантів відповіді може бути декілька)

- а) Реклама в газетах
- б) Сайт КНЛУ
- в) Інші сайти, інтернет
- г) Від батьків
- д) Бесіди з учителями, профорієнтація в школі
- е) День відкритих дверей в університеті
- ж) Друзі, які навчаються в КНЛУ
- з) Ярмарок професій для випускників шкіл

8. Чи навчалися Ви до КНЛУ у вищому навчальному закладі?

- а) Ні, не навчався
- б) Так, навчався за цією/суміжною спеціальністю
- в) Так, але змінив спеціальність

9. Якщо Ви змінили спеціальність, які були причини? (Якщо ні – ігноруйте це запитання)

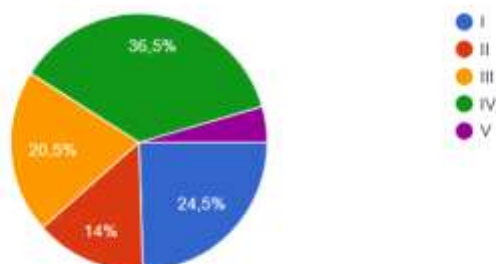
- а) Попередня спеціальність не відповідала моїм інтересам.
- б) Незадоволення організацією навчального процесу.
- в) Я змінив/-ла університет з особистих причин (не пов'язаними з навчанням).
- г) Інші причини, а саме: _____

Додаток В

Результати проведеного анкетування

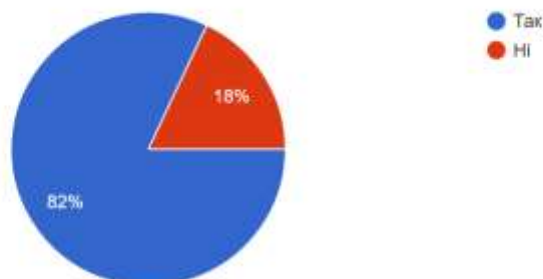
1. Студентом якого курсу Ви є?

200 ответов

2. Чи свідомо Ви обрали спеціальність, на якій навчаєтеся?

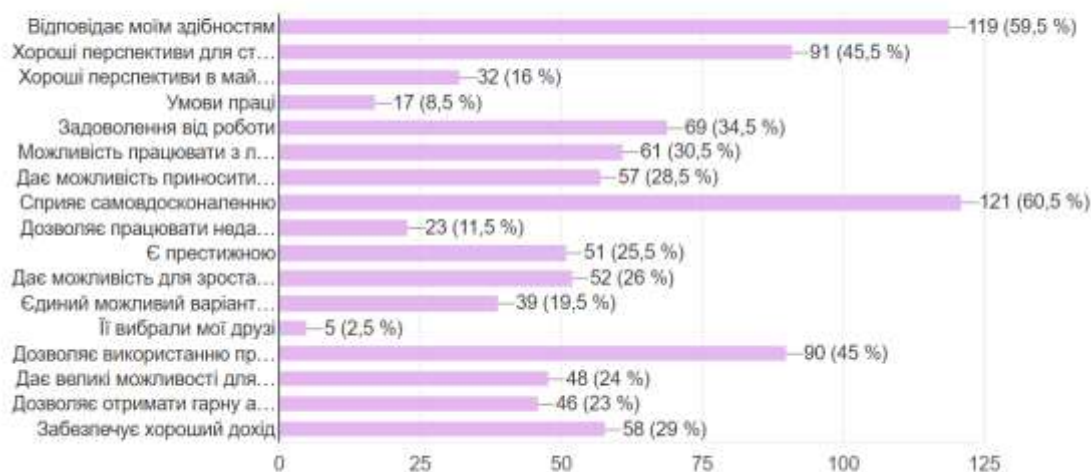
200 ответов

3. Які з нище наведених причин були важливі для Вас, коли Ви обирали спеціалізацію? (Варіантів відповіді може бути декілька)

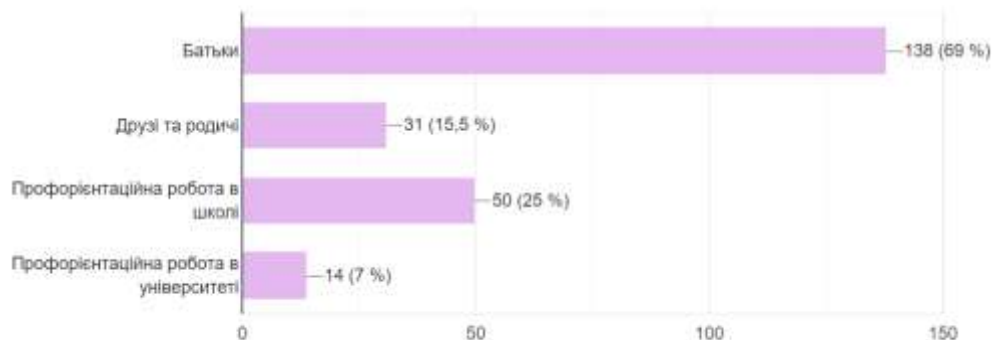

200 ответов

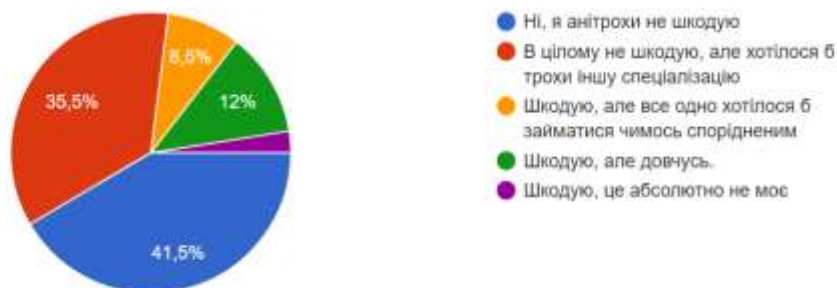
4. Хто вплинув на вибір Вашої спеціальності? (Варіантів відповіді може бути декілька)

200 ответов

5. Чи шкодуєте Ви про вибір своєї спеціальності?

200 ответов

7. Якими були основні джерела інформації про КНЛУ? (Варіантів відповіді може бути декілька)

200 ответов

8. Чи навчалися Ви до КНЛУ у вищому навчальному закладі?

200 ответов

